

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www.

www.

www.

www.

Ghaemiyeh

.com

.org

.net

.ir

جمعه را دریابیم

ناصر باقری بیدهندی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جمعه را دریابیم

نویسنده:

ناصر باقر بیدهندي

ناشر چاپي:

مسجد مقدس جمکران

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۸	جمعه را دریابیم
۸	مشخصات کتاب
۸	اشاره
۱۲	فهرست مندرجات
۲۷	تذکر
۲۹	سپاسگزاری
۳۰	معنای جمعه و علت نامگذاری
۳۲	نام های دیگر جمعه
۳۳	فضائل و ویژگی های جمعه
۳۳	جمعه برترین روز
۳۵	جمعه عید مسلمانان
۳۵	جمعه، روز خدا
۳۶	جمعه و رهایی از دوزخ
۳۷	ارزش مضاعف عمل در روز جمعه
۳۸	روز عبادت
۳۸	استقبال از جمعه
۴۰	استغفار و گناه زدایی
۴۳	زمان مناسب اجابت دعا
۴۵	آداب و اعمال شب جمعه
۴۶	صلوات بر محمد و آل محمد صلی الله علیه و آله
۴۷	چگونه صلوات بفرستیم؟
۴۸	اذکار
۴۹	یاد خدا فرصتی است برای رشد و تعالی انسان

۵۰	اهتمام در دعا و طلب مغفرت و عبادت
۵۲	تأکید بر صدقه فراوان
۵۴	تلاوت قرآن
۵۶	خواندن نمازهای وارده
۵۸	شب زنده داری
۶۰	تلاوت قرآن پس از نماز شب
۶۱	خواندن ادعیه وارده در این شب
۶۴	خواندن دعای کمیل
۶۷	دعا کردن در حق مؤمنان در غیاب آنها
۶۹	دعا برای تعجیل فرج
۷۰	زیارت مشاهد مشرفه اولیای خدا به ویژه سالار شهیدان
۷۲	هدیه به اموات
۷۵	نحوه بخشیدن ثواب عبادت به مردگان
۷۶	زیارت اهل قبور (به ویژه علما و شهداء)
۸۰	طریقه سلام بر اهل قبور
۸۲	تناول انار
۸۳	اولین شب جمعه ماه رجب
۸۵	اعمال روز جمعه
۸۵	اشاره
۸۵	استحمام
۸۵	غسل
۹۰	دعای هنگام غسل جمعه
۹۱	بهداشت و نظافت
۹۵	سر را به خطمی بشوید
۹۶	خوشبو شدن
۹۹	پوشیدن بهترین لباس

۱۰۰	صبح زود به مسجد برود
۱۰۷	خواندن دعای جالب و پرمحتوای ندبه در پگاه جمعه
۱۰۹	شرکت در نماز شکوهمند جمعه
۱۱۳	ماهیت نماز جمعه
۱۱۵	مسافرت قبل از نماز جمعه
۱۱۷	درود بر پیامبر صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام
۱۱۹	کیفیت خاصه صلوات
۱۲۲	اهتمام به واجبات و محرمات
۱۲۴	زیارت سایر پیشوایان
۱۲۵	نماز
۱۲۶	نمازهای مستحبی
۱۲۷	خواندن نماز جناب جعفر طیار علیه السلام
۱۳۰	نماز اعرابی
۱۳۳	دین آگاهی
۱۳۴	خوشحال کردن خانواده
۱۳۶	صدقه روز جمعه
۱۳۹	نافله روز جمعه
۱۴۰	تلاوت سوره قدر
۱۴۱	در عصر جمعه
۱۴۲	خواندن دعای عشرات
۱۴۳	توجه به امام زمان (عج)
۱۴۴	استغفار در عصر جمعه
۱۴۵	پرهیز از گناهان و فحشاء و منکرات
۱۴۷	امور مکروهه در شب و روز جمعه
۱۵۲	منابع و مأخذ
۱۵۷	درباره مرکز

جمعه را دریابیم

مشخصات کتاب

سرشناسه : باقر بیده‌ندی، ناصر، 1337 -

عنوان و نام پدیدآور: جمعه را دریابیم/ باقری بیده‌ندی .

مشخصات نشرقم : مسجد مقدس جمکران، 1387.

مشخصات ظاهری : 149ص.؛ 12×17س م.

شابک 10000 ریال : 8-172-973-964-978

شماره کتابشناسی ملی : 1743912

ص: 1

اشاره

جمعه را دریابیم

مؤلف: ناصر باقری بیدهندی

ص: 2

جمعه را دریابیم

مؤلف: ناصر باقری بیدهندی

ناشر: انتشارات مسجد مقدّس جمکران

چاپ: اسوه

شمارگان: 5000 جلد

نوبت چاپ: اوّل / زمستان 1387

قیمت: 1000 تومان

شابک: 8 - 172 - 973 - 964 - 978

مرکز پخش: انتشارات مسجد مقدّس جمکران

تلفن و نمابر:

0251 - 7253340 ، 7253700

قم - صندوق پستی: 617

ص: 4

فهرست مندرجات

مقدمه مؤلف *** 11

فرصت ها را باید غنیمت شمرد *** 16

تذکر *** 20

سپاسگزاری *** 22

معنای جمعه و علت نامگذاری *** 23

نام های دیگر جمعه *** 25

فضائل و ویژگی های جمعه *** 26

جمعه برترین روز *** 26

جمعه عید مسلمانان *** 28

جمعه، روز خدا *** 28

جمعه و رهایی از دوزخ *** 29

ارزش مضاعف عمل در روز جمعه *** 30

روز عبادت *** 31

استقبال از جمعه *** 31

ص: 5

استغفار و گناه زدایی *** 33

زمان مناسب اجابت دعا *** 36

آداب و اعمال شب جمعه *** 38

صلوات بر محمد و آل محمد صلی الله علیه و آله *** 39

چگونه صلوات بفرستیم؟ *** 40

اذکار *** 41

یاد خدا فرصتی است برای رشد و تعالی انسان *** 42

اهتمام در دعا و طلب مغفرت و عبادت *** 43

تأکید بر صدقه فراوان *** 45

تلاوت قرآن *** 47

خواندن نمازهای وارده *** 49

شب زنده داری *** 51

تلاوت قرآن پس از نماز شب *** 53

خواندن ادعیه وارده در این شب *** 54

خواندن دعای کمیل *** 57

دعا کردن در حق مؤمنان در غیاب آنها *** 60

دعا برای تعجیل فرج *** 62

زیارت مشاهد مشرفه اولیای خدا *** 63

هدیه به اموات *** 65

نحوه بخشیدن ثواب عبادت به مردگان *** 68

زیارت اهل قبور (به ویژه علما و شهداء) *** 69

طریقه سلام بر اهل قبور *** 73

تناول انار *** 75

اولین شب جمعه ماه رجب *** 76

اعمال روز جمعه *** 78

استحمام *** 78

غسل *** 78

دعای هنگام غسل جمعه *** 83

بهداشت و نظافت *** 84

سر را به خطمی بشوید *** 88

خوشبو شدن *** 89

پوشیدن بهترین لباس *** 92

ص: 7

- صبح زود به مسجد برود *** 93
- خواندن دعای ندبه *** 100
- شرکت در نماز جمعه *** 102
- ماهیت نماز جمعه *** 106
- مسافرت قبل از نماز جمعه *** 108
- درود بر پیامبر و اهل بیت علیهم السلام *** 110
- کیفیت خاصه صلوات *** 112
- اهتمام به واجبات و محرمات *** 115
- خواندن زیارت امام زمان علیه السلام *** 116
- زیارت سایر پیشوایان *** 117
- نماز *** 118
- نمازهای مستحبی *** 119
- خواندن نماز جناب جعفر طیار علیه السلام *** 120
- نماز اعرابی *** 123
- دین آگاهی *** 126
- خوشحال کردن خانواده *** 127

صدقه روز جمعه *** 129

نافله روز جمعه *** 132

تلاوت سوره قدر *** 133

خواندن دعای شریف سمات در عصر *** 134

خواندن دعای عشرات *** 134

خواندن دعای عهد حضرت ولی عصر علیه السلام *** 135

توجه به امام زمان علیه السلام *** 136

استغفار در عصر جمعه *** 137

پرهیز از گناهان و فحشاء و منکرات *** 138

امور مکروهه در شب و روز جمعه *** 140

منابع و مأخذ *** 145

ص: 9

سزاست که جهان هستی را بیافرید و از میان آفریدگان آدمیان را به کرامت و فضیلت و دانش و خرد برگزید و برتری داد. بعض روزها را بر بعض دیگر شرافت بخشید و روز آدینه را بر سایر روزهای هفته.

همان خدای بزرگی که پیامبران را به عنوان هادیان راه و بیان اندیشه و کردار بین انسان ها برگزید. و از میان همه آن بزرگواران، حضرت محمد بن عبدالله صلی الله علیه و آله را به عنوان اشرف مخلوقات و اعظم موجودات و پیامبر خاتم، انتخاب کرد. و درود بر دودمان پاکش به ویژه امیر مؤمنان علیه السلام که او

را بر جمیع اوصیاء برگزید.

و بعد، به یقین می دانیم که خداوند بزرگ،

مهربان است و الطاف بی پایانش شامل بندگان. و از این همه لطف و مهربانی بوده که به آنان توفیق بندگی عطا فرموده و دل‌های آنان را به انوار دین و تکالیف روشن نموده و برایشان وقت‌هایی مقرر داشته که در آن اوقات به پیشگاه با عظمتش نزدیک شوند و کارهای نیک و شایسته را به جا بیاورند و خود را شایسته پاداش‌های عظیم کنند که در رستاخیز و به هنگام عرضه داشت اعمال به کارایشان آید.

در اسلام نیز اوقات فراوانی قرار داده شده که از جمله آنها شب قدر(1)، ده شب اول ذی الحجه،(2) ایام الله،(3) و لیلة الرغائب (اولین شب جمعه ماه رجب) و

ص: 12

1- . قدر، آیه 1.

2- . بقره، 197.

3- . ابراهیم، آیه 5.

آخرین روز و بهترین وقت ایام هفته «جمعه» است.

از نگاه اسلام جمعه روز بزرگ و سید روزها است. روزی که در میان ایام از برجستگی خاصی برخوردار است. مهتر ایام است و عید مسلمانان، مایه آسایش و امنیت عمومی است. روز عتق و آزادی و روز عنایتهای ویژه خداوند و آمرزش گناهان است. روز نماز و خطبه و اجتماع و میعاد جماعت و صف های پی در پی است که عرفان و ایمان، سیاست و سیادت، تولی و تبری، به اوج خود می رسد. روز بندگی و تزکیه و خود سازی و نظافت و طهارت است.

روز فراگیری مسائل دینی و نشر دانش و عیادت بیماران و رفت و آمد با همنوعان است.

روز گشایش درهای رحمت و بارش فیض ربّانی

ص: 13

و تردد هاتقان غیبی و حاملان اسرار الهی است. روز تجدید حیات انسانها و روز پرش و پرواز با بال «ذکر» است.

روزی است که پروردگار در آن روز، دعاها را مستجاب و گرفتاریها را برطرف و حوائج را برآورده و ارزش اعمال را چند برابر می گرداند.

روز دعا و زیارت و کارهای نیک و دلجویی مستمندان و دستگیری ناتوانان و اطعام بینوایان است.

روز بزرگ و مبارکی است که پروردگار سبحان این امت را به آن مفتخر فرموده و آن را از امتیازات این امت قرار داده است. در قداست آدینه همین بس که خداوند سوره ای از سُور قرآن را سوره جمعه نام نهاده است.

ص: 14

جمعه، دفتری است پر از خاطره های شیرین و به یاد ماندنی؛ زیرا خدای سبحان پیامبر برگزیده خود حضرت آدم علیه السلام را در این روز آفرید و طبق نقل هایی ولادت با سعادت رسول خدا و شماری از اوصیایش علیهم السلام در روز جمعه بود و... .

جمعه عید صالحان وارسته و عید اهل طاعت و عبادت است.

از مجموع احادیث و سیره پیشوایان ظاهر می شود که شارع مقدس، جمعه را شعاری برای

مسلمانان و علامتی برای اسلام قرار داده است و امت اسلام را به اعمال شایسته تشویق نموده، تا به این وسیله به مقام قرب الهی برسند و از آتش دوزخ خود را دور سازند.

و این ویژگی ها و زیبایی ها که در آینه جمعه

ص: 15

انعکاس یافته، می طلبد که این نفحات رحمانی، و برکات آسمانی را شناخته و این لحظه های عرفانی را دریافته، و تا ابر فرصت از آسمان روز جمعه نرفته است، دقایق این روز را غنیمت بشماریم، و نسبت به عبادت و بندگی خدا در آن اهتمام داشته باشیم و کدورت های یک هفته و آلودگی های آن را با دعا و توسل و زیارت برطرف سازیم.

برای پاسداشت روزهای مهم، با تعطیلی آن روز، بهتر می توان به برنامه های ویژه و تهذیب ضمیر پرداخت، و از ودایع و ذخائر باقی مانده از ائمه علیهم السلام بهره مند شد.

فرصت ها را باید غنیمت شمرد

آدمی همواره در پی تأمین سعادت خویش است و برای رسیدن به آن به هر تلاشی دست می زند. یکی از مهم ترین عوامل تکامل و سعادت انسان، غنیمت

ص: 16

شمردن فرصت ها است.

به عبارت دیگر، غنیمت شمردن فرصت های مکانی و زمانی در روند تکامل و کامیابی انسان نقش بسزایی دارند زیرا الطاف و نفحات خالق هستی در برخی مکانها و زمانها بیشتر است.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: خدای با عزت و جلال از روزها، روز جمعه را اختیار فرمود و از ماهها، ماه رمضان و از شبها شب قدر را.

قرآن مجید مردم را به زمانهایی چون شب قدر، ده شب اول ماه ذی حجه و ایام الله توجه می دهد تا با بهره گیری از این فرصت های طلایی خود را شایسته پاداش عظیم حق کنند.

به همین دلیل، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به اهل دل چنین توصیه می کند:

«إِنَّ لِلَّهِ فِي أَيَّامِ دَهْرِكُمْ نَفَحَاتٌ، أَلَا فَتَعْرَضُوا لَهَا.»

ص: 17

«گاه از سوی خداوند نسیم های رحمتی به سوی شما می وزد، زنهار که خود را در برابر این نسیم ها قرار دهید و از آنها بهره جویند»⁽¹⁾.

برای پیشرفت معنوی انسان یک فرصت بی نظیر محسوب می شوند و چون فرصت ها مانند گذشتن ابر می گذرند اگر انسان متوجه نباشد تا از این فرصت های گرانبها حداکثر استفاده را ببرد.

وقتی عمرش بسر آمد افسوس و پشیمانی گریبانگیرش می شود. یکی از فرصت های زرّین، جمعه است که با آداب خاصّ خویش، این امکان را به مؤمنان می دهد تا کاستی ها را جبران نمایند و بانجام اعمال آن خویش را شایسته بهشت

ص: 18

1- . بحار الانوار، ج 68، ص 221، عوالی اللئالی، ج 1، ص 296، ح 195.

جاودان نمایندند و از عذاب الهی رهایی یابند. و استفاده کامل از این روز با عظمت، بستگی به آگاهی کامل نسبت به احکام و اعمال آن دارد.

بنابراین وظیفه مسلمانان است که نسبت به اعمال و احکام جمعه شناخت کافی داشته باشند و سپس دامن همّت به کمر زنند و از فرصت طلایی روز با عظمت جمعه برای خانه ابدی و برای آخرت، ره توشه ای بردارند تا در جهان بعدی انگشت حسرت به دندان نگیرند.

انسان تنها از رهگذر پیروی و اطاعت کامل از فرامین الهی می تواند، رضای الهی را جلب نموده و استحقاق رحمت و نعمات الهی را پیدا کند.

لذا توجّه بیشتر به امور معنوی و استحکام

ص: 19

روابط خلق با خالق هستی انگیزه اصلی کسانی است که درباره اعمال و آداب جمعه قلم زده اند.

تذکر

1 - اصطلاحی در بیان علمای اصولی است تحت عنوان «تسامح در ادله سنن» (1) یعنی آن طوری که در ادله واجبات بحث و تعمیق و دقت می کنند که این روایت با روایات دیگر باید چه شرایطی داشته باشد تا یک حکم واجب یا حرام را از آن استنباط کنند. در ارتباط با اعمال مستحبی بررسی و تحقیق عمیق در مستند آن نمی کند و به سهل انگاری و ساده نگری در ادله احکام قائلند، براین اساس در حال اسناد و روایات این کتاب تحقیق و بررسی نشده، اعمال و آداب به قصد رجاء مطلوبیت انجام شود.

ص: 20

1- . نک: مجموعه رسائل شیخ انصاری، ص 11؛ الدرایه شهید ثانی، ص 29؛ علوم الحدیث، ص 211.

و زمینه حضور در این وادی ملکوت را دارد که گاه به اقبال دل و نشاط، به اعمال عبادی مستحب پردازد.

از خداوند متعال خواستار است که این نیت مرا در نگاشتن هر حرفی که بر روی کاغذ آورده ام و در هر سطر که نوشته ام و در بیان هر چه به آن دعوت نموده ام برای ذات مقدس خود خالص گرداند و این کوشش اندک را به لطف خود بپذیرد، و توفیق درک فضیلت جمعه را عطا فرماید و حظّ ما را نیز از اعمال و مستحبات روز آدینه فزونی بخشد. امیدوار است علاقه مندان به ویژه جوانان فهیم و دین باور که در آوان زندگی عبادی خویش هستند و نیز اولیاء گرامی آنان با مطالعه این مجموعه، ارتباط محکم و پویاتری با خداوند متعال برقرار نمایند و با اداء فرائض و سنن اسلامی مراتب اطاعت و فرمانبرداری

خویش را به پیشگاه ایزد توانا ابراز دارند.

در پایان از خوانندگان اهل نظر، چشم انتظار انتقادهای مفید هستیم.

سپاسگزاری

از مدیر محترم نشر مسجد مقدّس جمکران، بسیار سپاسگزارم که در کار چاپ و نشر این کتاب از هیچ گونه تلاش و گشاده دستی و بلند نظری فروگذار نکرده اند.

و نیز از کسانی که در راستای تولید و پخش این کتاب، زحمات قابل تحسین متحمل شده و می شوند، به ویژه نویسنده متعهد و فاضل حضرت آقای رحمتی شهرضا و طراح متعهد و هنرمند آقای جواد یعقوبی صمیمانه تشکر می نمایم و امیدوارم مورد لطف صاحب جمعه حضرت ولی عصر - ارواحنا لتراب مقدمه الفداء - قرار گیرند، و السلام.

قم: ناصر باقری بیدهندی

ص: 22

معنای جمعه و علت نامگذاری

واژه «جُمُعَه»⁽¹⁾ بر «جمععات» که میم آن مضموم و مسکون است، جمع بسته می شود. و بعضی در جمع آن جمع نیز گفته اند. و «روز جمعه» کلمه ای است اسلامی که بعد از ظهور اسلام این واژه رایج شده است.

عرب در ایام جاهلیت به آن «یوم العروبه» (روز نیکو) می گفتند.⁽²⁾

گفته شده نخستین فردی که این روز را جمعه نامید «کعب بن لؤی» بود. در اینکه چرا آخرین روز هفته، را جمعه نامیده اند و جوهی ذکر کرده اند

ص: 23

1- . به ضمّ میم و نیز به سکون آن.

2- . نک: المدینه النبویه از حسن شراب، چاپ بیروت، دارالقلم، ج 1، ص 457.

از جمله:

الف) مردی به امام باقر علیه السلام عرض کرد: چگونه جمعه نامیده شد؟

حضرت فرمود: برای اینکه خدای با عزت و جلال آفریدگان خود را در آن روز برای ولایت محمد صلی الله علیه و آله و وصی او در میثاق جمع نمود و آن روز را جمعه نامید. برای اینکه خلق خود را در آن روز جمع کرد. (1)

ب) به سبب تجمع مردم در این روز برای نماز و عبادت، جمعه نامیده شده است. (2)

ج) گویند خالق متعال آفرینش موجودات را در این روز به پایان رساند، آنگاه همه آنها را در این روز گردهم آورد.

ص: 24

1- . الکافی، ج 3، ص 415، نیز نک: المستدرک، ج 6، ص 59؛ بحارالانوار، ج 86، ص 211.

2- . تفسیر روض الجنان، ج 11، ص 141.

د) چون خداوند در این روزگار پیامبر اسلام را سامان داد لذا جمعه نامیده شد.

ه) از سلمان روایت است که چون خداوند در این روز آدم و حوّا را جمع کرد، جمعه نامیده شد. (1)

نام های دیگر جمعه

در برخی از کتابها ده نام برای جمعه ذکر شده است (2) که عبارتند از: یوم شاهد، یوم المزید، یوم الحجّه، یوم العباده، یوم المولود، یوم الفضل، یوم البرکه، یوم الرحمه، یوم العتیق، یوم الکرامه.

ص: 25

1- . نک: تفسیر روض الجنان ابوالفتوح رازی، ج 11، ص 141.

2- . نک: نمونه ای از تفاسیر ص 30 تفسیر منهج الصدقین، ج 9، ص 282؛ روضه الواعظین، ج 3، ص 392؛ بحار الانوار، ج 86 ص 280.

فضائل و ویژگی های جمعه

شب و روز جمعه در فرهنگ اسلامی قداست، شرافت، معنویت و حرمت ویژه ای دارد و سرشار از برکت و رحمت و مغفرت الهی و طلایی ترین فرصت برای پاکسازی درون و دین شناسی است. احادیث در فضیلت و ویژگی های جمعه به حد استفاضه (1) است و در آنها بسیاری از اعمال و عبادات ذکر و بر آن ترغیب شده است که در ادامه به برخی از آنها اشاره خواهد شد. روایات زیر به شماری از ویژگیها و فضائل آن اشاره دارد:

جمعه برترین روز

از تعبیر رهبران دین آن است که جمعه را مهتر

ص: 26

1- . خبر مستفیض: خبر واحده که عدد روایانش از سه تن تجاوز کرده باشد، یعنی میان خبر واحد و متواتر است.

روزها نامیده اند. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «يَوْمُ الْجُمُعَةِ سَيِّدُ الْأَيَّامِ، وَأَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ يَوْمِ الْأَضْحَى وَ يَوْمِ الْفِطْرِ.»

روز جمعه مهتر روزهاست و در نزد خداوند با عزت و جلال، از روز (عید) قربان و روز فطر برتر است. (1)

«وَرَوَى أَنَّهُ مَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ فِي يَوْمٍ أَفْضَلَ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ». (2)

خورشید بر روزی با فضیلت تر از جمعه، نتاییده است.

شداد بن اوس قال: قال رسول الله صلى الله عليه وآله: إِنَّ مِنْ أَفْضَلِ أَيَّامِكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ (3)...

ص: 27

1- . بحار الانوار، ج 89، ص 367؛ میزان الحکمه، ج 1، ص 210.

2- . وسائل الشیعه، ج 5، ص 62؛ کتاب من لایحضره الفقیه، ج 1، ص 273؛ فروع کافی، ج 2، ص 431؛ بحار الانوار، ج 89، ص 286؛ مقنعه، ص 25.

3- . ابن ماجه، ج 1، ص 345.

همانا از جمله گرامی ترین روزها بریا شما، روز جمعه است.

جمعه عید مسلمانان

ابن عباس از رسول خدا صلی الله علیه و آله روایت می کند که آن حضرت فرمود: «إِنَّ هَذَا الْيَوْمَ جَعَلَهُ اللَّهُ عِيدًا لِلْمُسْلِمِينَ» (1).

خداوند این روز (جمعه) را برای مسلمانان عید قرار داده است.

جمعه، روز خدا

قال رسول الله صلى الله عليه وآله: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ إِخْتَارَ مِنَ الْأَيَّامِ الْجُمُعَةَ» (2).

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود: همانا خداوند با عزت و جلال از میان روزها، جمعه را برگزید.

ص: 28

1- . كنز العمال، ج 7، ص 712، ح 21055.

2- . وسائل الشیعه، ج 5، ص 27.

امام صادق علیه السلام فرمود: «إِنَّ لِلَّهِ كِرَامَةً فِي عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ فِي كُلِّ يَوْمٍ جُمُعَةٍ». (1)

در هر روز آدینه خدا را بر بندگان با ایمانش کرامتی است.

جمعه و رهایی از دوزخ

عن أنس، عن النبي صلى الله عليه وآله: «إِنَّ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ وَيَوْمَ الْجُمُعَةِ أَرْبَعٌ وَعِشْرُونَ سَاعَةً لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي كُلِّ سَاعَةٍ مِائَةٌ أَلْفَ عَتِيقٍ مِنَ النَّارِ». (2)

انس از پیامبر صلی الله علیه و آله نقل می کند که فرمود: به درستی که خدای تعالی در شب و روز جمعه، 24 ساعت قرار داده است، که در هر ساعت ششصد هزار تن را از آتش جهنم رهایی می بخشد.

ص: 29

1- . بحار الانوار، ج 89، ص 226.

2- . وسائل الشیعه، ج 5، ص 66؛ الخصال، ج 2، ص 300؛ بحار الانوار، ج 89، ص 262.

ارزش مضاعف عمل در روز جمعه

در این جا به ذکر دو حدیث تبرک جسته می شود

تا مزید بصیرت و موجب اشتیاق بیشتر در اعمال نیک گردد.

هشام بن حکم، از امام صادق علیه السلام درباره کسی که در صدد انجام کار خیری نظیر «صدقه»، روزه و... بود نقل می کند که فرمود:

«يَسْتَحِبُّ أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَإِنَّ الْعَمَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ يُضَاعَفُ»⁽¹⁾.

مستحب⁽²⁾ است که چنین اعمال در روز جمعه انجام گیرد، چرا که ثواب اعمال در روز جمعه

ص: 30

1- . وسائل الشیعه، ج 5، ص 66؛ بحار الانوار، ج 89، ص 347.

2- . به کاری که به دستور شرع انور بهتر است انجام دهیم «مستحب» می گویند.

مضاعف می گردد.

از امام باقر علیه السلام روایت است که فرمود: در روز جمعه، ثواب کار خوب و بد چند برابر می شود. (1)

روز عبادت

در اسلام برای عبادت، پاس داشتن جمعه مورد تأکید قرار گرفته است در حدیث آمده است:

«يَوْمُ الْجُمُعَةِ يَوْمٌ عِبَادَةٌ فَتَعْبُدُوا اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ فِيهِ.»

روز جمعه روز عبادت است، پس برای خداوند بزرگ در این روز عبادت کنید. (2)

استقبال از جمعه

برای بهره وری بیشتر از فضیلت جمعه خوب است از روز پنجشنبه خویش را برای جمعه آماده

ص: 31

1- . وسائل الشیعه، ج 5، ص 66؛ بحار الانوار، ج 89، ص 283؛ میزان الحکمه، ج 1، ص 410.

2- . بحار الانوار، ج 56، ص 18.

کند. یهودیان نیز خود را از شب برای انجام آداب روز شنبه آماده می کردند. گویند: امام موسی بن جعفر علیه السلام در روز پنج شنبه برای جمعه آماده می شد.⁽¹⁾

امیر مؤمنان علیه السلام فرمود: کسی روز پنج شنبه دوا میل نکند. علت را پرسیدند، فرمود: برای این که در هنگام انجام اعمال روز جمعه دچار ضعف نشود.⁽²⁾

امام باقر علیه السلام روایت شده که فرمود: سوگند به خدا خیردار شدم که یاران رسول خدا صلی الله علیه و سلم از روز پنج شنبه خود را برای جمعه آماده می کردند، زیرا فرصت جمعه برای مسلمانان فرصتی محدود است.⁽³⁾

ص: 32

1- . الفقیه، ص 114، ش 48؛ المحجّه البیضاء، ج 2، ص 20 - 21.

2- . المحجّه البیضاء، ج 2، ص 20.

3- . الکافی، ج 3، ص 415، ح 10.

بعضی از فرشتگان گفته اند: به درستی که برای خداوند فضل و بخششی سوای روزی بندگان است که از آن فضل نمی بخشد مگر به کسی که در شام پنج شنبه و روز جمعه از خداوند درخواست نماید. بعضی برای به دست آوردن فضیلت جمعه شب را در مسجد جامع می خوابیدند.

استغفار و گناه زدایی

چون استغفار و بازگشت به سوی خدا، از اولین قدم هایی است که بنده به سوی فلاح و رستگاری برمی دارد لذا مستحب است در آخر روز پنج شنبه با ردّ مظالم بندگان خدا با قلب و زبان در استغفار بکوشد و به این صورت استغفار (1) کند:

ص: 33

1- . استغفار، مصدر و به معنای طلب مغفرت است.

«أَسَدُ تَغْفِيرِ اللَّهِ - لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ، وَآتُوبُ إِلَيْهِ تَوْبَةَ عَبْدٍ خَاضِعٍ مُسَكِّنٍ، مُسَدِّ تَكْوِينٍ لَا يَسَدُّ تَطْيِيعَ لِنَفْسِهِ صَدْرًا وَلَا نَفْعًا وَلَا صَبْرًا، وَلَا حَيَوَةً وَلَا مَوْتًا وَلَا نُشُورًا، وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَتْرَتِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ الْأَخْيَارِ، وَسَلَّمَ تَسْلِيمًا.» (1)

همچنین در سحرگاه شب جمعه نیز استغفار کند که حضرت یعقوب آن را برگزید (2)

وقتی که فرزندانش از خطای خود پشیمان شدند و پس از اظهار ندامت از پدر خواستند برای آنان طلب آمرزش کند.

استغفار از الطاف الهی است. روزنه امیدی است

ص: 34

1- . مصباح المتعجب، ص 257.

2- . تفسر نور الثقلین، ج 2، ص 422.

که خداوند برای طالبان به بازگشت به سوی حق باز گذاشته است و بر همین اساس یأس را از گناهان کبیره شمرده است.

ص: 35

زمان مناسب اجابت دعا

یکی از وسائل ارتباط و انس بندگان با خدا، مسأله دعا است. دعا در اسلام از جایگاه والایی برخوردار است. دعا کلید نجاب و کامیابی و گنجینه رستگاری است و در منطق قرآن، عبادت است (1) و در روایات به آن ترغیب فراوان شده است.

یکی از زمانهایی که امید استجابت دعا در آنها بیشتر می باشد «جمعه» است به ویژه اگر توأم با نماز عبادی سیاسی جمعه باشد. ابو بصیر از امام پنجم یا ششم روایت کرده است که فرمود:

به درستی که وقتی بنده مؤمنی از خداوند حاجتی بخواهد خداوند اجابت و انجام حاجت او را تا روز جمعه به تأخیر می اندازد تا آن را به فضیلت جمعه مخصوص گرداند.

ص: 36

1- . سوره مؤمن، آیه 60.

علامه مجلسی رحمه الله می فرماید:

«در روز جمعه ساعتی است که هر مسلمانی در آن ساعت از خدا چیزی طلب نماید البته به او عطا فرماید و آن وقتی است که نصف قرص آفتاب فرورود، و خود حضرت فاطمه علیها السلام می فرمود که بر بلندی روند چون نصف آفتاب غروب کند او را اعلام نمایند که دعا نماید.»⁽¹⁾

دخت گرامی رسول اکرم از پدرش روایت کرده

که حضرت فرمود: در جمعه ساعتی است که هر خواسته فرد نیکویی در آن وقت به اجابت می رسد.

سوال کرد: کدام ساعت است؟

فرمود: هنگامی که نصف قرص خورشید در افق پنهان شود.

ص: 37

1- . عین الحیوه، ص 133، ط تهران؛ نیز نک: ربیع الاسابیع، ص 21.

از آن پس حضرت فاطمه علیها السلام در این ساعات از غروب روز جمعه دست به دعا بر می داشت و حتی شخصی بر بام می فرستاد تا از پدید آمدن این حالت او را با خبر سازد تا دعا کند.

آداب و اعمال شب جمعه

از جمله شب های نورانی و پر بها که در نگاه اهل معرفت جایگاه ویژه ای دار شب جمعه است. شبی که صفا و طراوت و خرمی اش قابل وصف نیست.

اعمال و آدابی که برای شب جمعه نقل شده بسیار فراوان است، در این جا به ذکر شماری از آنها بسنده می کنیم.

ص: 38

صلوات بر محمد و آل محمد صلی الله علیه و آله

یکی از اعمال پر فضیلت که از اهمیتی به سزا برخوردار است و سبب علو درجات و ازدیاد منزلت در پیشگاه خدای سبحان است، درود بسیار بر رسول خدا صلی الله علیه و آله و خاندان پاکش در شب جمعه است که اقلش صد مرتبه و هر چه بیشتر انجام دهد بهتر خواهد بود.

«إِذَا كَانَ لَيْلَةُ الْجُمُعَةِ نَزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَلَائِكَةٌ بَعْدَ الذَّرِّ فِي أَيْدِيهِمْ أَقْلَامُ الذَّهَبِ وَ قَرَاتِيْسُ الْفِضَّةِ لَا يَكْتُبُونَ إِلَى لَيْلَةِ السَّبْتِ إِلَّا الصَّلَاةَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ فَأَكْثَرُ مِنْهَا.» (1)

هرگاه که شب جمعه فرا رسد، فرشتگان به شماره ذره های عالم با قلم های زرین و کاغذهای

ص: 39

تقره گون فرود می آیند و تا شب شنبه جز صلوات و درود بر محمد صلی الله علیه و آله و آل او ننویسند.

ذکر شریف صلوات علاوه بر فوائد بسیار که از جمله آنها محو گناهان، اجابت دعا، رضایت پروردگار سبحان و... است، نوعی تشکر و قدردانی از زحمات فوق العاده پیامبر گرامی است. و قدردانی هر مسلمان از نعمت «هدایت» و «ابلاغ پیامبر الهی» که از بزرگترین نعمت های خداوندی است لازم است.

«یا رَبِّ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًا عَلٰی حَبِيبِكَ خَيْرِ الْخَلْقِ كُلِّهِمْ»

چگونه صلوات بفرستیم؟

وظیفه درود و صلوات بر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله جز با ضمیمه کردن «وآله» ادا نمی گردد، چنانکه روایات

ص: 40

فراوانی از طریق شیعه و سنی در این رابطه وارد شده و حتی پیامبر صلی الله علیه و آله نهی فرموده اند که بر او صلوات

فرستاده نشود، اما بر آل او فرستاده شود و باید به صورت کامل صلوات را ادا کرد.⁽¹⁾ فراوانی از طریق شیعه و سنی در این رابطه وارد شده و حتی پیامبر صلی الله علیه و آله نهی فرموده اند که بر او صلوات فرستاده نشود، اما بر آل او فرستاده شود و باید به صورت کامل صلوات را ادا کرد.⁽²⁾

بارالها گرامی ترین درودها و افزون ترین برکات خود و درود و تهنیت ما را بر منبع رحمت و مفتاح برکت رسول اکرم صلی الله علیه و آله و آل او برسان. «وَصَلِّ وَسَلِّمْ وَزِدْ وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَآلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ وَسَدِّجِ مَجِيبٌ.»

اذکار

اذکار، در ابعاد مختلف آن وسیله یاد و تقرب الی الله و لازمه تعالی و رسیدن آدمی به حد کمال و یکی

ص: 41

-
- 1- در این خصوص در کتاب «اربعون حدیثاً فی فضل الصلوة علی النبی الاعظم صلی الله علیه و آله و سلم» بحث کرده ایم.
 - 2- در این خصوص در کتاب «اربعون حدیثاً فی فضل الصلوة علی النبی الاعظم صلی الله علیه و آله و سلم» بحث کرده ایم.

از شیوه های تربیتی اسلام است که دلها را آرام، قلبها را شفا، سینه ها را صیقل و عقلها را نورانیت می بخشد و به عمر انسان ارزش و برکت می دهد.

یکی از اعمالی که باید مورد توجه قرار گیرد ذکر به قلب و ذکر به لسان و تکرار اذکار شریفه زیر است:

«سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ» که سبب لطف ویژه پروردگار است.

یاد خدا فرصتی است برای رشد و تعالی انسان

در اسلام یاد خدا همیشه مطلوب است خصوصاً در بعضی ایام از جمله جمعه و از نشانه های بارز اهل ایمان به یاد خدا بودن است که سه مرحله ابتدایی، میانی و عالی دارد.

ص: 42

کر و یاد خدا، دل را جلا می دهد(1)

و صفا می بخشد و آن را آماده تجلیات الهی قرار می دهد.(2)

باید انسان به گونه ای برنامه ریزی کند که ذکر خداوند بر تمام زندگیش سایه افکند. این امر به یکباره رخ نمی دهد، هر جمعه و همیشه باید بدان ممارست کرد.

اهتمام در دعا و طلب مغفرت و عبادت

با وجودی که در رحمت الهی به روی بندگانش

همواره باز است و برای توبه و انابه هر آن می توان اقدام کرد اما مهمترین شبی که در طول هفته، به استغفار و دعا در آن سفارش شده شب جمعه و مخصوصا سحر است.

ص: 43

1- . علی علیه السلام می فرماید: عَلَيَّكَ بِذِكْرِ اللَّهِ فَإِنَّهُ نَوْرُ الْقَلْبِ؛ بر شما باد به یاد خدا که آن نور دل است. غررالحکم، ص 189، ح 2642.

2- . اذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ. بقره، 152.

از امام باقر علیه السلام روایت است که خداوند متعال، در هر شب جمعه از فوق عرش خود از آغاز تا پایان شب ندا می دهد که: آیا بنده مؤمنی برای دین یا دنیای خود پیش از فجر مرا می خواند، تا او را اجابت کنم؟

آیا بنده مؤمنی هست که پیش از طلوع فجر از گناهانش توبه کند تا توبه او را بپذیرم و گناهانش را بیامرزم.

و آیا بنده مؤمنی هست که رزق مقدرش تنگ باشد و پیش از طلوع فجر از من زیاد شدن آن را بخواهد و من آن را افزایش دهم.

آیا بنده مؤمن بیماری نیست که قبل از طلوع فجر خواهان شفا باشد تا او را بهبودی بخشم، و آیا بنده مؤمن در بندی که غمگین است نیست تا پیش از طلوع فجر از من آزادی بخواهد؟

ص: 44

و آیا بنده مظلومی هست که پیش از طلوع فجر از من یاری بطلبد تا او را یاری رسانم.

آنگاه حضرت باقر علیه السلام فرمود: این ندا ادامه دارد تا صبح طالع شود. (1).

تلاوت سوره جمعه در نماز مغرب و عشا در رکعت اول و سوره مبارکه «سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى» (2).

در رکعت دوم عشاء.

تأکید بر صدقه فراوان

تا توانی به جهان خدمت محتاجان کن

به دمی، یا درمی، یا قلمی، یا قدمی

کمک به مستمندان آنگاه که برای خدا باشد

«صدقه» نامیده می شود.

ص: 45

1- . عده الداعی، 46؛ بحار الانوار، ج 89، ص 282؛ الفقیه، ج 1، ص 420، ح 1239.

2- . سوره اعلی، آیه 1؛ نام پروردگار بلندمرتبه خود را منزّه بدار.

یکی از برنامه های شب آدینه، صدقه دادن به فقرا و انفاق به نیازمندان است که از نظر پاداش معادل هزار برابر روزه های دیگر است. و موجب رضایت خداوند متان و نزول برکات و رحمت های حق تعالی و زنده کردن روش پیامبر و مانع پیشامدهای ناگوار و مرگ های ناگهانی است و در آخرت گناهان بزرگ را می زداید و حسابرسی قیامت را آسان می کند.

صدقات در یک تقسیم بندی دو نوع است، واجب و مستحب. آن چه در این جا مورد نظر است صدقات مستحب است. (1).

ص: 46

1- . ابن فهد در کتاب «عده» به اعتباری صدقه را به پنج قسم تقسیم کرده است: صدقه مال، صدقه جاه و مقام شفاعت، صدقه عقل و رأی (مشورت)، صدقه زبان، صدقه علم (نشر و گسترش علوم)، نک: سفینه البحار، ج 2، ص 24.

امام صادق علیه السلام فرمود: «الصَّدَقَةُ لَيْلَةُ الْجُمُعَةِ وَيَوْمِهَا

بِأَلْفٍ.»

صدقه در شب جمعه و روز آن هزار برابر اوقات دیگر حسنه دارد. (1)

عالم عارف ابن فهد حلی رحمه الله برای صدقه پنج قسم بیان کرده است:

صدقه در مال، در جاه، در عقل، در زبان، در علم. (2)

صدقه باید برحسب امکانات صدقه دهنده و مناسب با پای بندی گیرنده به دین و حالت وی تعیین شود.

تلاوت قرآن

فرمان الهی است که هر مسلمان به اندازه ای که می تواند قرآن بخواند، «فَأَقْرءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ.» (3) آنچه

ص: 47

1- . شاید علت آن باشد که ثواب همه کارهای نیک در آن ساعات افزایش دارد. و افزون بر این فقرا در جمعه بیشتر انتظار کمک دیگران هستند.

2- . عده الداعی، 44.

3- . سوره مزمل، آیه 20.

می توانید از آیات قرآن را بخوانید.)

براساس این فرمان الهی خواندن قرآن و تدبّر در آن و عمل کردن به دستوراتش در تمام سال، یکی از برنامه های بزرگ هر فرد مسلمان متعهد و مسئول می باشد و در بعضی از مواقع مانند رمضان و جمعه بیشتر بدان پرداخته می شود.

در شب جمعه، خواندن سوره های زیر - که برای هر یک از آنها فواید و ثواب بسیاری است - توصیه شده است:

سوره های کهف، بنی اسرائیل، مؤمنون، احقاف،

الم سجده، ص، واقعه، جمعه، اعلی، و طسین، جمعه، طور. و اگر فرصت ندارد سوره های کهف، واقعه، الم سجده و ص را قرائت نماید.

در حالی که خواندن و تلاوت قرآن، ثواب

ص: 48

فراوانی دارد و مایه روحانیت دل است لکن به طور قطع هدف نهایی از تلاوت تدبّر و عمل است.

بسیار به جاست به هنگام قرائت قرآن توجه به عظمت متکلم داشته باشد و بداند که با کلام چه کسی روبروست، و با نزول قرآن چه عنایت و لطفی به او شده است و آداب ظاهری و باطنی تلاوت را رعایت کند و تلاوتی باترتیل که نشانه تدبّر در معانی قرآن و ره توشه گرفتن از مفاهیم بلند آن است داشته باشد. هنگام خواندن آیات وعده رحمت، درخواست بخشش و مغفرت کند، و در آیات عذاب و وعید، از خدای بخشنده پناه بخواهد.

خواندن نمازهای وارده

آموزه های دینی نماز را ارجمندترین اعمال تلقی کرده اند که هر کس هر اندازه بخواهد بجای آورد. و

ص: 49

نیز زیباترین تبلور حدیث قرب نوافل در شب و روز جمعه است.

شمار نمازها زیاد است از جمله:

1 - بین نماز مغرب و عشاء دوازده رکعت نماز

بخواند و در هر رکعت از آن پس از فاتحه الكتاب چهل مرتبه قل هو الله احد.

2 - خواندن دو رکعت نماز در هر رکعت بعد از حمد خواندن پانزده مرتبه سوره ی زلزال. روایت شده که هر که این نماز را بجا آورد ایمن کند خدا او را از عذاب قبر و از هولهای روز قیامت.

3 - نماز حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام.

و سفارش شده که نماز یومیه را در شب جمعه با سوره جمعه و «سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى» و در نماز ظهر آن سوره جمعه و منافقین خوانده شود.

ص: 50

از امام صادق علیه السلام روایت است که فرمود: کسی که در شب جمعه نماز مغرب، چهار رکعت نافله

مغرب را بخواند و در آخرین سجده از نوافل هفت مرتبه بگوید:

«اللَّهُمَّ اِنِّي اسْأَلُكَ بِوَجْهِكَ الْكَرِيمِ وَاسْمِكَ الْعَظِيمِ، اَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَ اَنْ تَغْفِرَ لِي ذَنْبِي الْعَظِيمِ.»

سر از سجده بر نمی دارد مگر این که گناهایش بخشوده می شود. (1)

شب زنده داری

شب زنده داری از مسائلی است که در فرهنگ اسلام نسبت به آن توجه بسیار شده است و مورد تأکید فراوان قرار گرفته است، لذا شایسته است که

ص: 51

در صورت امکان با شب نشینان زنده دل به شب زنده داری بپردازد، و گرنه به هر مقدار که توان و نشاط دارد، زیرا قرآن کریم یکی از اوصاف متقین را شب زنده داری و سحر خیزی می داند.

«كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ.» (1)

«پرهیزکاران از شب اندکی را خواب می کردند و سحرگاهان از درگاه خدا طلب آمرزش و مغفرت می کنند».

بیداری و عبادت در آخر شب از فضیلت زیادی برخوردار است. و اهل معنا آن گاه که شب جمعه از راه می رسد کمر همّت می بندند و آن را غنیمت شمرند.

ص: 52

1- . سوره ذاریات، آیات 18 و 17.

شب گشت، که عاشقان به شب راز کنند

برگرد سرای دوست، پرواز کنند

عبادت و راز و نیاز با معبود آن هم در دل شب برای مؤمنان لذتی فوق لذات و حلاوتی خاص دارد.

البته باید متوجه بود که از این طریق دچار عجب و برتر دیدن خود از دیگران نشود.

تلاوت قرآن پس از نماز شب

برای تأسی به پیشوایان دین خوب است که ساعتی از اول وقت صبح را به خواندن قرآن اختصاص دهند زیرا خداوند متعال ما را به خواندن (1) و اندیشیدن (2) و عمل (3) به آن فرمان داده است.

ص: 53

1- . فَأَقْرُوا مَا نَيَّسَرْنَا مِنْهُ . سوره مزمل، آیه 20.

2- . أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ . سوره نساء، آیه 82.

3- . وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ . سوره آل عمران، آیه 136.

خواندن ادعیه وارده در این شب

هر گنج سعادت که خدا داد به حافظ

از یمن دعای شب و ورد سحری بود

هر کس با هر زبانی می تواند با خدای خویش سخن بگوید، ولی بهتر است دعاهایی که از معصومین رسیده بیشتر مورد توجه باشد. ادعیه وارده در شب جمعه بسیار است که در اینجا به ذکر اندکی از آنها اکتفا می شود.

الف: ده مرتبه خواندن این دعای بلند مرتبه: «یا دائِمَ الْفَضْلِ عَلَی الْبَرِّیَّهِ، یا باسِطَ الْیَدَیْنِ بِالْعَطِیَّهِ، یا صَاحِبَ الْمَوَاهِبِ السَّنِیَّهِ، صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَآلِهِ خَیْرِ الْوَرَى سَجِیَّهِ، وَاغْفِرْ لَنَا یا ذَالْعُلَى فی هَذِهِ الْعَشِیَّهِ.»

ب: «اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ وَابْنُ أُمَّتِكَ، وَفِي قَبْضَتِكَ وَنَاصِيَتِي يَدُكَ، أُمْسَيْتُ عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ شَرِّ مَا

ص: 54

صَنَعْتُ، أَبَوْءُ بِنِعْمَتِكَ وَأَبَوْءُ بِذَنْبِي، فَأَغْفِرْ لِي إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ.»

از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل کرده اند: کسی که دعای فوق را در شب یا روز جمعه بخواند اگر در این شب یا روز بمیرد داخل بهشت خواهد شد. (1)

ج: دعای زیر را بخواند که طبق نقل مرحوم کفعمی و شیخ الطائفه (طوسی) و سید ابن طاووس در شبهای جمعه و روزهای آن در شب عرفه و روز آن وارد شده: «اللَّهُمَّ مَنْ تَعَبَأُ وَ تَهَيَّأُ وَ أَعَدَّ وَ اسْتَعَدَّ لِوِفَادِهِ إِلَى مَخْلُوقٍ رَجَاءَ رِفْدِهِ، وَ طَلَبَ نَائِلِهِ وَ جَائِزَتِهِ، فَالَيْكَ يَا رَبِّ تَعَبَيْتِي وَ اسْتَعْدَدْتِي، رَجَاءَ عَفْوِكَ، وَ طَلَبَ نَائِلِكَ وَ جَائِزَتِكَ، فَلَا تُخَيِّبْ دُعَائِي، يَا مَنْ لَا يَخِيْبُ عَلَيْهِ سَائِلٌ، وَ لَا لِوِفَادِهِ مَخْلُوقٍ رَجُوْتُهُ.»

أَتَيْتُكَ مُقِرّاً عَلَى نَفْسِي بِالْإِسَاءَةِ وَ الظُّلْمِ مُعْتَرِفاً بِأَنْ لَا

ص: 55

حُجَّه لِي وَلَا عُدْرَ، أَتَيْتِكَ أَرْجُو عَظِيمَ عَفْوِكَ الَّذِي عَفَوْتَ بِهِ عَنِ الْخَاطِئِينَ، فَلَمْ يَمْنَعَكَ طَوْلُ عُكُوفِهِمْ عَلَى عَظِيمِ الْجُرْمِ أَنْ عُدْتُ عَلَيْهِمْ بِالرَّحْمَةِ.

فِيَا مَنْ رَحْمَتُهُ وَاسِعَةٌ، وَعَفْوُهُ عَظِيمٌ، يَا عَظِيمُ يَا عَظِيمُ يَا عَظِيمُ، لَا يُرِدُّ غَضَبَكَ إِلَّا حِلْمُكَ، وَلَا يُنْجِي مِنْ سَخَطِكَ إِلَّا التَّصَرُّعُ إِلَيْكَ، فَهَبْ لِي يَا إِلَهِي فَرَجًا بِالْقَدْرِ الَّتِي تُحْيِي بِهَا مَيِّتَ الْبِلَادِ، وَلَا تُهْلِكْنِي غَمًّا حَتَّى تَسْتَجِيبَ لِي، وَتُعَرِّفَنِي الْأَجَابَةَ فِي دُعَائِي، وَأَذِقْنِي طَعْمَ الْعَافِيَةِ إِلَى مُنْتَهَى أَجَلِي، وَلَا تُشْمِتْ بِي عَدَوِّي، وَلَا تُسَلِّطْ عَلَيَّ، وَلَا تُمَكِّنْهُ مِنْ عُنُقِي.

اللَّهُمَّ إِنْ وَدَّعْتَنِي فَمَنْ ذَا الَّذِي يَرْفَعُنِي، وَإِنْ رَفَعْتَنِي فَمَنْ ذَا الَّذِي يَضَعُنِي، وَإِنْ أَهْلَكْتَنِي فَمَنْ ذَا الَّذِي يَعْرِضُ لَكَ فِي عَبْدِكَ، أَوْ يَسْأَلُكَ عَنْ أَمْرِهِ، وَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّهُ لَيْسَ فِي حُكْمِكَ ظُلْمٌ، وَلَا فِي نِقْمَتِكَ عَجَلَةٌ، وَإِنَّمَا يَعَجَلُ مَنْ يَخَافُ الْفَوْتَ، وَإِنَّمَا يَحْتَاجُ إِلَى الظُّلْمِ الضَّعِيفُ، وَقَدْ

ص: 56

تَعَالَيْتَ يَا إِلَهِي مِنْ ذَلِكَ عُلُوًّا كَبِيرًا.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ فَأَعِزَّنِي، وَاسْتَجِرُّ بِكَ فَأَجِرَّنِي، وَاسْتَرْزُقْكَ فَأَرْزُقْنِي، وَاتَوَكَّلْ عَلَيْكَ فَأَكْفِنِي، وَاسْتَنْصُرْكَ عَلَيَّ فَأَنْصُرْنِي، وَاسْتَعِينُ بِكَ فَأَعِنِّي، وَاسْتَغْفِرْكَ يَا إِلَهِي فَأَغْفِرْ لِي، آمِينَ آمِينَ آمِينَ. (1)

د: و بخواند دعای: اللَّهُمَّ يَا شَاهِدَ كُلِّ نَجْوَى که در شب عرفه خوانده می شود:

نیز دعاهای فراوان دیگر با مضامین عالی که در کتب ادعیه ثبت شده است.

خواندن دعای کمیل

از مستحبات شب جمعه، قرائت دعای کمیل است.

این دعای عظیم الشان از بهترین و معروف ترین

ص: 57

1- . جمال الاسبوع، ص 197؛ بحار الانوار، ج 86، ص 294؛ بلد الامین، ص 69؛ مصباح المتهجد، ص 269؛ مفاتیح الجنان، در اعمال شب جمعه.

دعاهایی است که برای آن آثار ارزشمند فراوانی نقل کرده اند.

علامه عالی قدر مجلسی (ره) فرموده است: از جمله بهترین دعاها دعای حضرت خضر علیه السلام است

که حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام آن را به کمیل (بن زیاد نخعی) - که از خواص اصحاب آن حضرت است - [تعلیم \(1\)](#)

فرموده. این دعا در شب های نیمه شعبان و در هر شب جمعه خوانده می شود. و برای کفایت از شر دشمنان و فتح باب رزق و آمرزش گناهان نافع است.

در «مفاتیح» محدث جلیل مرحوم قمی از «مصباح المتهدج» نقل کرده است، که این بهترین

ص: 58

1- . قصه تعلیم و تعلّم آن را مرحوم سید ابن طاووس در اعمال شب نیمه شعبان از کتاب اقبال آورده است. نیز نک: مجموعه مقالات علامه حسن زاده آملی.

دعاها و معروف به دعای خضر علیه السلام است که امام علی علیه السلام به کمیل - که از خواص اصحاب بوده- تعلیم

فرموده است تا در شبهای نیمه شعبان و در هر شب جمعه بخواند، چنانکه برای کفایت از شرّ اعداء و فتح باب رزق و آمرزش گناهان نافع است و اضافه می کند: شیخ و سید بزرگوار آن را نقل نموده اند».

فقرات دعای کمیل و جامعیت آن و جهات فصاحت و بلاغت آن کاشف است که از منشآت علی علیه السلام است. این دعا در بیشتر کتابهای ادعیه از جمله «مفاتیح الجنان» آمده است. خدا را شکر که این مراسم سازنده و معنوی باشکوه تر از قبل در اطراف و اکناف کشور برپا می گردد.

شیخ جعفر بن احمد قمی رحمه الله در کتاب العروس، از امام صادق علیه السلام روایت کرده است که: هر کس مابین

ص: 59

دو رکعت نافله صبح و فریضه صبح صد مرتبه گوید: **سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَ بِحَمْدِهِ اسْتَغْفِرُ اللَّهَ رَبِّي وَأَتُوبُ إِلَيْهِ**،

حق تعالی در بهشت مسکنی برای او بنا کند. (1)

دعا کردن در حق مؤمنان در غیاب آنها

بندگان الهی خاصه، مؤمنان بر گردن یکدیگر حقوقی دارند از جمله آنها دعا کردن در حق یکدیگر است.

از امام حسن علیه السلام آورده اند که فرمود:

شب جمعه ای مادرم فاطمه علیها السلام را دیدم در محراب عبادت خویش ایستاده و به پرستش خدا مشغول بود. و مرتب به رکوع و سجود و نیایش پرداخت و پیوسته در این حال بود تا اینکه شب به

ص: 60

1- . جامع الأحادیث کتاب العروس، ص 154؛ جمال الاسبوع، ص 401؛ ربیع الاسایع، ص 52.

پایان رسید. و خود ناظر بودم که یکایک مردم باایمان و درست اندیش را بانام و نشان دعا می کرد، ولی در مورد خودش چیزی طلب نکرد. با شگفتی از او پرسیدم مادر جان، چرا همان گونه که دیگران را دعا کردید برای خویشان دعا نکردید؟

فرمود: پسر! نخست باید همسایه را دعا کرد،

سپس اعضای خانواده را. (1)

از امام صادق علیه السلام روایت است که فرمود: هر کس در شب جمعه برای ده نفر از برادران مؤمن که مرده باشند طلب آمرزش نماید، بهشت بر او واجب گردد. (2)

ص: 61

1- . بحارالانوار، ج 86، ص 313، ح 19 ؛ علل الشرایع، ج 1، ص 182، ح 2؛ المحجّه البیضاء، ج 4، ص 208؛ جلاء العیون شبر، ج 1، ص 191.

2- . مستدرک الوسائل، ج 6، ص 73.

دعا برای تعجیل فرج

نیز دعا و نیایش به درگاه خداوند متعال برای زودتر شدن فرج و گشایش و برپایی حکومت جهانی حضرت بقیه الله - ارواحنا فداه - از وظائف همه منتظران واقعی در دوران غیبت است چنان که در توقیعی خطاب به اسحاق بن یعقوب حضرت مهدی علیه السلام خود فرمود: «وَ أَكْثِرُوا الدُّعَاءَ بِتَعْجِيلِ الْفَرَجِ، فَإِنَّ ذَلِكَ فَرَجُكُمْ.»⁽¹⁾

برای تعجیل فرج بسیار دعا کنید، که گشایش کار شما در همان است. کثرت و زیادی دعا ممکن نیست مگر با تکرار و ادامه آن.

ص: 62

1- . الاحتجاج، ج 2، ص 284؛ بحار 53، ص 181؛ کتاب الغیبه شیخ طوسی، ص 176؛ کمال الدین، ج 2، ص 485.

زیارت مشاهد مشرفه اولیای خدا به ویژه سالار شهیدان

زیارت اسوه های بشریت و پیشوایانی که لحظه ای از اندیشه هدایت و ارشاد و تعلیم غفلت نکردند. پاسداشت حقوق آنان موجب زنده نگاه داشتن نام و احیای امر و خاطره آنان و ترغیب عملی و ارائه راه آنان است و پس از واجبات، از برترین اسباب طاعت و تقرب به درگاه احدیت و جلب رضای خدای سبحان است، چرا که روح دین - تولی و تبری - به خوبی در آینه آن پیداست.

زیارت، تعظیم شعائر دین و زنده نگاه داشتن آیین است و کسانی که دل متقی دارند هیچگاه از آن غافل نمی مانند.

در هر زمانی زیارت مطلوب است اما در

ص: 63

روایات برای برخی از اوقات فضیلت خاصی بیان شده است از جمله شب جمعه. و نیز تأکید بر زیارت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه هدی علیهم السلام، خاصّه سیدالشهداء علیه السلام بیش از آن است که در اینجا بحث و گفتگو شود، تنها اشاره مناسب به نظر می رسد.

البته زیارت از نزدیک و کنار قبر مطهر در صورت امکان مستحب مؤکد است ولی اگر نتوانست، سزاوار است که از راه دور زیارت کند، به خصوص اگر به صحرا یا بر فراز بام خانه اش برود. (1) چنانچه حضرت صادق علیه السلام فرمود: هر کس بخواند از شهر خود قبر پیامبر و فاطمه و امامان علیهم السلام را از راه دور زیارت کند باید روز جمعه غسل کند، جامه پاکیزه بپوشد و در صحرا یا پشت بام چهار رکعت

ص: 64

1- . ابواب الجنات، ص 293.

نماز بخواند (هر دو رکعت به یک سلام مانند نماز صبح) و پس از سلام رو به قبله ایستاده و زیارت کند. (1)

هدیه به اموات

هر فعل خیری که از برای مردگان انجام دهند به ایشان می رسد از صدقه و قرآن و دعا و نماز و روزه و غیره.

همان گونه که انسان های زنده در این جهان از هدیه ی دوستان و نزدیکان شاد می شوند، مردگانی که دست آنان از دنیا کوتاه شده و چشم انتظار لطف و مرحمت زندگان هستند، از هدایای بستگان و دوستان خرسند و بهره مند می شوند.

رسول اکرم صلی الله علیه و آله یاران خویش فرمود: به اموات خود هدیه بدهید! یکی از آنان پرسید: هدیه

ص: 65

1- . وسائل الشیعه، ج 10، ص 453 به نقل از مصباح المتعجد، ص 200.

به مردگان چیست؟

فرمود: صدقه و دعا.

و فرمود: ارواح مؤمنان هر جمعه به آسمان دنیا بر بالای خانه ها و خوابگاههای خود می آیند و در فضای آن قرار می گیرند و هر یک از آنان گریان و با آوای غمین می گویند: ای خانواده، ای فرزند، ای پدر، ای مادر، و ای خویشان و بستگانم! خدا شما را مورد رحمت خود قرار دهد، بر ما رحمت آورید، که خدا لباس بهشتی بر شما بپوشاند.

سپس آن حضرت به شدت گریست و مانیز گریستیم و پیامبر آن چنان متأثر شد که دیگر نتوانست سخن بگوید!! سپس فرمود: اینها برادران دینی شما هستند که پس از شادمانی و نعمت، پوسیدند و خاک شدند و زیان خویش را فریاد می زنند و

ص: 66

می گویند: وای بر ما! اگر آنچه را در دستمان بود در راه اطاعت و رضای خدا انفاق می کردیم نیازمند شما نبودیم. پس با حسرت و پشیمانی برمی گردند و آوا در می دهند: صدقه اموات را هر چه سریع تر پردازید. داود رقی - یکی از علاقه مندان امام صادق علیه السلام - از آن حضرت سؤال کرد: آیا زیارت قبر پدر و مادر و آشنایان سودی به حال آنان دارد؟

فرمود: آری، این تحفه به آنان می رسد، و خوشحال می گردند، همچنان که شما از رسیدن هدیه خوشحال می گردید. [\(1\)](#)

در حدیث صحیح وارد شده است که امام جعفر صادق علیه السلام هر شب از جهت فرزندش دو رکعت نماز و در هر روز دو رکعت نماز از جهت پدر و مادر

ص: 67

1- . بحار الانوار، ج 102، ص 296.

خود می گزاردند و حضرت در این نمازها سوره های «إِنَّا أَنْزَلْنَاهَا» و «إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ» می خواندند.

علاوه بر صدقه و دعا به گونه ای دیگر نیز می توان روح اموات را شاد نمود از جمله: به نیت آنها کار خیر انجام دادن، طلب آمرزش و...

نحوه بخشیدن ثواب عبادت به مردگان

هر گاه آیاتی از کلام الله مجید تلاوت کردید یا نمازی گزاردید و دوست داشتید ثواب آن را به اموات اهدا کنید بگویید: «اللَّهُمَّ أَوْصِلْ ثَوَابَ مَا قَرَأْنَا إِلَى فُلَانٍ.»

پروردگارا! ثواب خواندن ما را به فلان (پدر، مادر، برادر، خواهر، همسر و...) به کلیه اهل قبرستان برسان و روحشان را شاد گردان.

ص: 68

زیارت اهل قبور (به ویژه علما و شهداء)

یکی از سنن اکیده که بسیار توصیه و سفارش به آن شده زیارت اموات و سلام به آنان است.

«زیارت قبور، مرگ را - که لا محاله واقع شدنی است - به یاد می آورد پس همین موجب عدم اطمینان و وثوق شخص زائر به دنیا و باعث قلت حرص و علاقه به مال می گردد فلذا جبن و ترس را یکسو می نهد و هم پیمان شجاعت - که خود فضیلت بس بزرگی است - می گردد زیرا رذیله جبن جز خوف از مرگ نیست و بر بذل مالی که زیارت قبور به او یادآور می شود که آن برای او باقی نمی ماند پیشقدم می شود و این وضع او را به بذل بسیار از مبرّات و خیرات وادار می کند تا آن را پیشاپیش خود به این خانه وحشتناک اندوه بخش بفرستد و

ص: 69

وی را از بدیها و از زشتیها و جمیع گناهان باز می دارد، از ترس اینکه مبادا در هنگام غربت او در این خانه غم، رُخس بدان مؤاخذه شود، به همین جهت است که استحباب زیارت قبور روز جمعه قبل از طلوع آفتاب از باب ترغیب به مبرّات و دوری گزیدن از منکرات وارد شده است.»

عن الباقر علیه السلام: «إِذَا كَانَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَرَزُوا أَهْلَ الْقُبُورِ».(1)

روزهای جمعه مردگان را زیارت کن. بعد فرمود: زیرا هر کدام آنها در تنگی باشند بین طلوع فجر و طلوع خورشید بر آنها توسعه داده می شود.

از دیدگاه سنت اسلامی، زیارت مؤمن در هر دو

ص: 70

1- . بحار الانوار، ج 2، ص 256؛ امالی طوسی، مجلس 17؛ وسائل الشیعه، ج 5، باب 57، ح 9735؛ المستدرک، ج 2، ص 362.

حال حیات و مرگ مستحب، و ثواب و اجر فراوان دارد هم برای زیارت کننده و هم برای صاحبان قبرها(1).

و از جمله حقوقی است که مؤمن بر برادر مؤمنش دارد. علاوه، رفتن به گورستانها و زیارت قبور مؤمنان دل و جان را تکان می دهد، و حرص را تعدیل می بخشد و برای انسانهای عبرت آموز درس عبرت می شود.(2)

و یادآوری آخرت(3) و دل کندن از دنیای فانی و تشویق به نیکوکاری و نفع رسانی به مستضعفان و موجب تسلی خاطر بازماندگان است. اینها در وقتی است که به زیارت قبر افراد عادی برویم اما اگر به زیارت قبور شهدا رفتیم مثل شهدای

ص: 71

-
- 1- . در حدیثی آمده است هر کس قبر مؤمنی را زیارت کند و هفت بار سوره «انا انزلناه» را بخواند خداوند او و صاحب قبر هر دو را پیمرزد. ثواب الاعمال، 442، ح 1.
 - 2- . المحجّه البيضاء، ج 8، ص 389.
 - 3- . همان و سنن ابن ماجه، ج 1، ص 500.

احد، یا شهدای جنگ تحمیلی، تجلیل از شهداء است. و اگر به زیارت قبور عالمان رفتیم، علاوه بر اثر تربیتی یاد شده تجلیل از علم و عالم است.

امام صادق علیه السلام فرمود: امیر مؤمنان علیه السلام فرموده است: «زُورَ امواتکم فَانَّهم یقرحونَ بِزیارتکم» (1)

مردگان خود را زیارت نمایند، زیرا آنان با زیارت شما خوشحال می شوند.

پیامبر رحمت صلی الله علیه و آله فرمود: هر کس قبر پدر و مادر خویش یا یکی از آنان را در هر جمعه زیارت نماید، آمرزیده شده و نامش در گروه نیکوکاران نوشته می شود. (2)

از برخی روایات استفاده می شود که رسم پیامبر صلی الله علیه و آله این بود که در عصر هر پنج شنبه به

ص: 72

1- . نیز نک: وسایل الشیعه، ج 3، باب 54.

2- . المستدرک، ج 2، ص 365 و ج 6، ص 108؛ بحار الأنوار، ج 89، ص 359؛ المعجم الصغیر، ج 2، ص 69.

قبرستان بقیع می رفتند و اهل قبور را زیارت می کردند.

از امام باقر علیه السلام روایت است که فرمود: زیارت کنید مردگان خود را در روز جمعه که می دانند که کسی به زیارت ایشان رفته است و شاد می شوند. (1)

مستحب است سوره قدر، هفت مرتبه، و سوره توحید یازده مرتبه و آیه الکرسی را بخواند و ثوابش را به مرده هدیه کند. (2)

طریقه سلام بر اهل قبور

أصْبَغُ بنُ نُباته می گوید: همراه امیر مؤمنان علیه السلام به قبرستان مؤمنان رفتم، امام علیه السلام این گونه آن قبور را مورد خطاب قرار داد و فرمود:

«السَّلَامُ عَلَى أَهْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، مِنْ أَهْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، يَا

ص: 73

1- . امالی طوسی، ص 688.

2- . آیه الکرسی از آیات مشهور و معروف قرآن مجید است در سوره بقره آیه 254 - 257.

أَهْلَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، كَيْفَ وَجَدْتُمْ كَلِمَةَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ؟ يَا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، بِحَقِّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، إِغْفِرْ لِمَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاحْتَشَرْنَا فِي زُمْرِهِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ.» (1)

در روایتی هم آمده است که: چون کسی داخل قبور مسلمانان شود بگوید:

«السَّلَامُ عَلَى أَهْلِ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالمُسْلِمِينَ رَحِمَ اللهُ المُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَالمُسْتَأْخِرِينَ، وَإِنَّا إِن شَاءَ اللهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ.» (2)

و یا بگوید:

«السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ الدِّيَارِ، أَنْتُمْ لَنَا فَرَطٌ، وَآتَا بِكُمْ لَاحِقُونَ.» (3)

ص: 74

-
- 1- . وسائل الشیعه، ج 2، ص 879.
 - 2- . کامل الزیارات، باب 105، ص 322؛ بحار الانوار، ج 102، ص 297؛ مستدرک الوسائل، ج 2، ص 362؛ نیز نک، صحیح مسلم، ج 2، ص 669.
 - 3- . بحار الانوار، ج 97، ص 214.

تناول انار

از جمله چیزهایی که در روز جمعه و شب آن مستحب است خوردن انار است. گویند امام صادق علیه السلام در هر شب جمعه انار میل می فرمودند.

روایت شده که: هر کس در وقت خوابیدن انار بخورد، ایمن خواهد بود در نفس خود تا صبح کند.

خوردن انار در روز جمعه نیز توصیه شده است. از امام کاظم علیه السلام روایت کرده اند که طبق این نقل حضرت فرمود:

کسی که روز جمعه اناری تناول کند، تا چهل روز قلبش نورانی و شیطان از او دور شود. [\(1\)](#)

شاید وجه دور شدن وسوسه شیطان این باشد که تناول انار باعث تقویت، نشاط روح، تقویت دستگاه

ص: 75

1- . بخشی از حدیث الکافی، ج 6، ص 355.

مغز، فکر و اعصاب و دماغ می شود.

اولین شب جمعه ماه رجب

اولین شب جمعه اول ماه رجب (لَيْلَةُ الرَّغَائِبِ) (1) است که میان شب های جمعه، امتیازی دارد. (2)

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله توصیه فرمود که مؤمنان از این شب غافل نباشند. پنج شنبه را روزه بدارند و شب جمعه بین نماز مغرب و عشاء دوازده رکعت نماز به جای آرند، هر دو رکعت به یک سلام و در هر رکعتی یک بار سوره فاتحه و سه بار «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ»، (3).

و دوازده بار «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» (4) و پس از اتمام نماز

ص: 76

-
- 1- . ليله الرغائب یعنی شبی که عطاهاى بسیار از جانب حقّ تعالى دریافت می شود.
 - 2- . گفتنی است که شب جمعه آخرسال شمسی در میان مردم شهرت تمام دارد، ولی در کتب معتبره، حدیثی که دلالت بر آن کنديافت نشده است.
 - 3- . سوره قدر.
 - 4- . سوره اخلاص.

هفتاد مرتبه «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ وَعَلَى آلِهِ» و سپس به سجده می رود و در هر سجده هفتاد بار گویند «سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ» آنگاه سر از سجده برداشته و گویند «رَبِّ اغْفِرْ وَ اِزْهَمْ وَ تَجَاوَزْ عَمَّا تَعَلَّمَ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيُّ الْأَعْظَمُ» و سپس بار دیگر سر به سجده می گذارد و در هر سجده همان را می گویند که در سجده نخست گفتند. آنگاه از خداوند، حاجت خود را می خواهند که ان شاء الله بر آورده خواهد شد. (1)

ص: 77

1- . المراقبات، ص 111 - 112.

اعمال روز جمعه

اشاره

اعمال روز جمعه بسیار است، در این وجیزه به چند عمل اکتفا می شود:

استحمام

از لحاظ بهداشت فردی استحمام دو فایده مهم دارد: نظافت بدن و دیگری زیاد شدن جریان خون.

غسل

شست و شویی کن و آنگه خرابات حرام

تا نگردد ز تو این دیر خواب آلوده

حافظ

بار یافتن به ضیافت الهی در جمعه و هم نوایی با فرشتگان، ضوابط و آدابی دارد که یکی از آنها غسل است.

شست و شویی بدن از کثافات، زمینه صفای

ص: 78

روحانی را فراهم می آورد و بدن که با روح ترکیب شده، باید هیچ آلودگی نداشته باشد تا روح سبکتر به منزل مقصود برسد، از این رو در مناسبت های مختلف. خداوند سبحان که خالق همه زیبایی هاست دوست دارد هر کس که می خواهد با او ارتباط پیدا کند پاکیزه و تمیز باشد.

علاوه بر اغسال واجبی که بر مردان و زنان مقرر شده و در کتب فتاوی مذکور است. غسل های مستحبی در لیالی وایام متبرکه بسیار فراوان است (1) که یکی از آنها غسل جمعه است (2) که بسیار سفارش

ص: 79

-
- 1- . یحیی بن سعید در نزهه الناظر، ص 14، اغسال مسنوته مستحب را چهل و پنج غسل می داند.
 - 2- . بعضی از قدما همچون شیخ صدوق ره آن را واجب دانسته اند. شیخ انصاری (ره) به نقل از کتاب عرایس روایتی آورده که طبق آن حضرت صادق علیه السلام فرمود: لا یترک غسل الجمعة الا الفاسق.

شده است و احادیث بر ذمّ تارک آن آمده است و نباید در سفر و حضر تعطیل شود. وقت آن طلوع فجر روز جمعه است تا پیش از زوال ظهر. و اگر تا آن موقع انجام نداد می تواند تا غروب آن روز یا در روز شنبه آن را قضا نماید.

نمونه هایی از این توصیه ها را می توان در کلمات زیر مشاهده نمود:

الف: امام باقر علیه السلام به زراره فرمود: «لَا تَدَعُ غُسْلَ يَوْمِ الْجُمُعَةِ، فَإِنَّهُ سُنَّةٌ.»⁽¹⁾

ای زراره! از غسل روز آدینه غفلت مکن، زیرا سنت و مستحب است.

ب: رسول گرامی صلی الله علیه و آله در وصیتش به امیر مؤمنان علی علیه السلام فرمود: «يَا عَلِيُّ، عَلَى النَّاسِ كُلِّ سَبْعَةِ أَيَّامٍ

ص: 80

الْغُسْلُ، فَأَغْتَسِلَ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ وَلَوْ أَنْتَ تَشْتَرِي الْمَاءَ بِقُوتِ يَوْمِكَ وَتَطْوِيهِ، فَإِنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ مِنَ التَّطَوُّعِ أَكْبَرَ مِنْهُ.» (1)

ای علی! مردم باید هر هفت روز یک بار غسل کنند (حمام بروند) بنابراین هر جمعه غسل کن، حتی اگر لازم شود پول غذایت را به خرید آب اختصاص دهی، زیرا هیچ امر مستحبی برتر از غسل جمعه نیست.

ج: و امام صادق علیه السلام فرمود: «غُسْلُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ طَهْرٌ، وَكَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا مِنَ الذُّنُوبِ مِنَ الْجُمُعَةِ إِلَى الْجُمُعَةِ.» (2)

غسل روز جمعه سبب پاکی و کفاره (جبران)

ص: 81

1- . بحار الانوار، ج 81، ص 129، ح 18.

2- . کتاب من لایحضره الفقیه، ج 10، ص 135؛ وسائل الشیعه، ج 3، ص 315.

گناهان از جمعه تا جمعه دیگر است.

بعضی از علماء گفته اند: مراد گناهان صغیره است.

د: علی بن یقطین از امام کاظم علیه السلام روایت کرده که فرمود: غسل جمعه و اضحی و فطر سنت است و فریضه نیست. (1)

عبدالله بن مغیره روایت کرده است که از ابوالحسن الرضا علیه السلام درباره غسل جمعه سؤال کردم؛

جواب داد: بر هر مرد و زن، چه بنده و چه آزاد، واجب است. (2)

این وجوب، حمل بر تأکید در استحباب شده است.

ص: 82

1- . وسائل الشیعه، ج 2، ص 955.

2- . وسائل الشیعه، ج 2، ص 141.

دعای هنگام غسل جمعه

شیخ صدوق (ره) گفته است: کسی که غسل جمعه می کند بگوید:

«اللَّهُمَّ طَهِّرْ نِيَّ وَطَهِّرْ قَلْبِي وَانْقِ غُسْلِي، وَاجْرِ عَلَيَّ لِسَانِي مَدْحَتَكَ.» یا بگوید:

«اللَّهُمَّ طَهِّرْ قَلْبِي مِنْ كُلِّ آفَةٍ تَمَحَّقُ بِهَا دِينِي وَتُبْطِلُ بِهَا عَمَلِي.»⁽¹⁾

پروردگارا! قلبم را از هر آفتی که دینم را به تاریکی برده و اعمالم را باطل می گرداند، پاک گردان.

و در بیان علل غسل جمعه احادیثی آمده است، از جمله از امام صادق علیه السلام روایت شده که فرمود: روش انصار چنین بود که با شتران آبکش و دیگر

ص: 83

1- . التهذيب، ج 1، ص 141، ح 7؛ کافی، ج 3، ص 43.

چهارپایان خود (در مدینه) کار می کردند، و چون روز جمعه فرا می رسید در مسجد حاضر می شدند و مردم از بوی بدن و زیر بغل آنها اذیت می شدند، از این رو رسول خدا صلی الله علیه و آله به غسل روز جمعه دستور داد و بدین سبب سنت بر آن جاری شد. (1)

چه خوب است به هنگام غسل کردن، غسل توبه و غسل ورود به مسجد را نیز نیت کند و به اجر بیشتری برسد.

بهداشت و نظافت

هیچ دینی از ادیان و هیچ آئینی از آئینها مانند اسلام مقید به نظافت و پاکیزگی در تمام شئون مادی بشری نیست.

اسلام برای طهارت ظاهر و باطن اهمیت فوق

ص: 84

1- . المحجّه البيضاء، ج 2، ص 22.

العاده قائل شده تا جایی که در باب پاکیزگی و نظافت و بهداشت ظاهر و باطن قریب به صدها روایت از پیشوایان دین رسیده است و در قرآن مجید پاکان و پاکیزگان محبوب خدا معرفی شده اند. «إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ»⁽¹⁾

«همانا خداوند دوست می دارد توبه کنندگان را (که از آلودگیهای باطن خود را تمیز گردانند) و دوست می دارد پاکیزگان را (که از پلیدیهای ظاهری خود را شست و شو دهند)».

اسلام به مسلمانان هشدار داده است که از نجاسات و کثافات و پلیدی ها دوری نمایند.

در این دین از افراد کثیف و بی توجه به امر بهداشت مذمت و انتقاد شده است. پیشوایان دین

ص: 85

1- . سوره بقره، آیه 222.

اسلام در این جهت توصیه های ارزشمندی به پیروان خود دارند.

اینک چند روایت در این باره از نظر خوانندگان گرامی می گذرانیم.

هشام بن حکم از امام صادق علیه السلام نقل کرده است که حضرت فرمود:

«لِيَتَزَيَّنَ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ يَغْتَسِلُ وَيَتَطَيَّبُ وَيَسْرُحُ لِحَيْتَهُ، وَيَلْبَسُ أَنْظَفَ ثِيَابِهِ وَ لِيَتَهَيَّأَ لِلْجُمُعَةِ...»⁽¹⁾

باید هر یک از شما روز جمعه خود را بیاراید و غسل کند و عطر بزند و ریش خود را شانه کند و پاکیزه ترین جامه هایش را بپوشد و برای نماز جمعه آماده شود.

ص: 86

1- . الكافي، ج3، ص 417؛ التهذيب، ج 1، ص 248؛ المحجّج البيضاء، ج 2، ص 23.

مسلمانان باید از هر گونه عواملی که موجب ناپاکی و و انباشته شدن چرک و کثافات و پرورش میکروبها می شود، دوری و پرهیز کنند و موهای زائد بدن را بتراشند و ناخنها را چیده و شارب را کوتاه کنند و مسواک بزنند و جامه خوب و تمیز بپوشند که این کارها از ائمه اطهار علیهم السلام نقل شده که فرمودند: بر مسلمانان سزاوار است که در هر روز جمعه سبیل خود را کوتاه کند و از بوهای خوش استعمال نماید. (1)

عبدالله بن سنان از امام صادق علیه السلام نقل کرده که حضرت فرمود: هر کس در روز جمعه شارب و ناخن خود را کوتاه کند و سر خود را با گل خطمی شستشو نماید، چونان کسی است که بنده ای را در راه

ص: 87

1- . وسائل الشیعه، باب استحباب تقلیم الاظفار.

خدا آزاد کند. (1)

رسول خدا صلی الله علیه و آله هر جمعه پیش از خروج برای شرکت در مراسم نماز جمعه، ناخن خود را گرفته، شارب را کوتاه می فرمود. (2)

بسیار مناسب است که مو و ناخن که از بدن جدا شد، دفن شود.

سر را به خطمی بشوید

از امام صادق علیه السلام روایت شده است گرفتن ناخنها و شارب و شستن سر به گل خطمی در هر جمعه، فقر را می زداید و روزی را افزایش می دهد. (3)

در روایت دیگر شستن سر به وسیله خطمی در

ص: 88

1- . وسائل الشیعه، ج 5، ص 47؛ التهذیب، ج 1، ص 321؛ الفروع، ج 2، ص 220.

2- . کشف الاستار، ج 2، ص 299، از ابو هریره.

3- . بحار الأنوار، ج 76، ص 122.

هر جمعه را موجب امان از پستی دانسته است. (1)

امام صادق علیه السلام می فرماید: کوتاه کردن ناخن ها در روز جمعه انسان را از مبتلا شدن به مرض جذام، پستی و کوری در امان می دارد. (2)

چه زیباست اگر مسلمانان به توصیه رهبران دین توجه شایسته کنند تا هم جامعه اسلامی پاکیزه و هم مسلمانان، پاک و مهذب داشته باشیم.

خوشبو شدن

در دین زندگی ساز اسلام استعمال مواد خوشبو

کننده و عطر زدن نیز مانند نظافت بدن از جمله سنت های پسندیده و محبوب است خاصه در روز آدینه که معمولاً به نماز جمعه و دید و بازدید

ص: 89

1- . کافی، ج 3، ص 418.

2- . بحار الانوار، ج 76، ص 165.

می روند. و در تشویق بر به کاربردن بوی خوش احادیث بسیاری روایت شده از جمله:

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در این باره به عثمان بن مظعون فرمود:

در هر جمعه بوی خوش را ترک مکن. و فرمود:

آنچه صرف بوی خوش کنی اسراف نیست.

پیامبر رحمت صلی الله علیه و آله فرمود: حبیبم جبرئیل علیه السلام به من گفت: یک روز در میان، رایحه خوش استعمال کنم و روز جمعه آن را ترک ننمایم. [\(1\)](#)

امام صادق علیه السلام فرمود: در روز جمعه خداوند متعال حقوقی بر هر شخصی مکلف دارد که کوتاه کردن شارب و چیدن ناخن و عطر زدن از آن حقوق است. [\(2\)](#)

ص: 90

1- . وسائل الشیعه، 5، ح 9595.

2- . بحار الانوار، ج 56، ص 33؛ الخصال، ج 2، ص 392.

امام صادق علیه السلام فرمود: بر هر مسلمان بالغی حق است که شارب و ناخن خود را بگیرد. چیزی از بوی خوش استعمال نماید و رسول خدا صلی الله علیه و آله چنین بود. [\(1\)](#)

امام صادق علیه السلام می فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: حتماً شما در روز جمعه خود را خوشبو کنید گرچه از اسباب خوشبو کردن همسرتان باشد.

نیز رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: از خوشبو کردن دوری نکنید زیرا فرشتگان بوی خوش را از مؤمن استشمام می کنند. در هر روز جمعه استعمال بوی خوش را ترک نکنید. [\(2\)](#)

و چه خوب است به هنگام استعمال عطریات،

ص: 91

1- . هزینه ای که برای تهیه عطر و بوی خوش مصرف می کرد، از هزینه خوراکش بیشتر بود. از هر کوی و برزنی که عبور می کرده تا مدت ها بوی خوش فضای آنجا را معطر می ساخت. بحار الأنوار، ج 79، ص 249.

2- . کافی، ج 6، ص 511.

پیروی از سنت پیامبر صلی الله علیه و آله و احترام مساجد و تعظیم الهی و آسایش کسانی که در مجاورت تو می نشینند را اراده کنی.

پوشیدن بهترین لباس

خداوند مَنان انسان را با حسن صورت و احسن تقویم خلق نموده و دوست دارد لباس های آراسته

و تمیز بر قامت بنده ای که به او نعمت داده است مشاهده کند. خاصه در روز آدینه که مسلمان وارد جامعه می شود. خوب است لباسهای عادی روزانه را به لباسهای مناسب جمعه تغییر دهد. و غرضش اظهار نعمت الهی باشد و تنظیف و تجمل برای معاشران.

در تفسیر آیه 31 سوره اعراف «یا بَنی آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ» (1).

امام صادق علیه السلام فرمود: «فی

ص: 92

1- . ای آدمیان، در هر مسجدی خود را زینت کنید و بیارایید.

العیدین و الجمعة» یعنی در عید قربان و عید فطر و روز جمعه... (1)

البته انسان نباید به نظافت ظاهری بسنده کند و از نظافت و زینت های معنوی و آرایش باطن محروم بماند.

صبح زود به مسجد برود

در این روز گرانقدر صبح زود به مسجد برود و در عبادت و دعاها کوشش کند که رسول خدا صلی الله علیه و آله در

این باره فرموده است: هر کس در ساعت نخست روز جمعه به مسجد درآید مانند آن است که با نحر شتری به خدا تقرّب جستّه باشد...

(2).

اگر بتواند بیشتر ساعات روز جمعه را در مسجد

ص: 93

1- . کافی، ج 3، ص 424؛ بحار الأنوار، ج 89، ص 195.

2- . المحجّه البيضاء، ج 2، ص 25

سپری کند، خوب است و اگر نه هر قدر که می تواند.

پیش از آنکه نماز صبح را بخواند سه مرتبه: «استغفرُ الله الذی لا اله الا هو الحیُّ القیوم و اتوبُ الیه» بگوید که خواندنش سبب آمرزش گناهان خواهد بود. (اگر چه بیشتر از کف دریا باشد).

و بعد از دو رکعت نافله فجر صد مرتبه بگوید:

«سُبْحَانَ رَبِّيَ وَ بِحَمْدِهِ وَ اسْتَغْفِرُ رَبِّيَ وَ اتُوبُ إِلَيْهِ» که امام صادق علیه السلام طبق نقلی فرمود: هر کس بعد از دو

رکعت نافله ای که (قبل از نماز صبح) در روز جمعه می خواند، صد مرتبه آن را بگوید، خداوند منزلی در بهشت، برای او بنا می کند. (1)

اگر کسی در نماز صبح به تعقیبات مشغول شود تا آفتاب پیدا شود، هفتاد درجه به درجات او در بهشت افزوده خواهد شد.

ص: 94

دعا یکی از معارف و دستورات مسلم آیین اسلام و دیگر ادیان الهی است که در زندگی مردم نقش مؤثری دارد.

دعا کلید رستگاری و چراغ کامیابی و رابطه مستقیم انسان با خدا و گشاینده در رحمت الهی و زداینده ظلمات قلبی از دل انسان است. و از بهترین عبادت ها و از عوامل بسیار مؤثر در تربیت نفوس است. او یکی از وسایل عظیم برای رفع بدیها و بهترین راه برای طلب خیرات و افزایش روزی است. و موجب قرب به خدا و دوری شیطان می شود. دعا، به کمک نیایشگر شتافته و در دستیابی به خواسته هایش، او را مدد می کند. از این رو در کلام الله مجید و روایات ائمه دین علیهم السلام توجه خاصی به موضوع دعا شده و بیش از هر چیز به آن توصیه شده

ص: 95

است. و برای هر لحظه از لحظات روزانه و شبانه و هفته ها و ماه ها دعا و ذکری مقرر شده است.

همان طور که پروردگار مهربان از سر لطف و رحمت به بندگان اجازه داده که همیشه در هر ساعت و لحظه از روز و شب به پیشگاه رحمتش راه یابند، بعضی از زمانها و مکانها و حالات را نیز در قبولی دعا دخیل قرار داده است که در این ایام توجه به دعا اهمیت بیشتری پیدا می کند، و آثار رحمت خداوند مشهورتر است. جمعه روزی است که فیض خدا در فیضان، رحمت خدا در خروش، و بخشش او در گسترش است و خواسته های بندگان در آنها به هدف اجابت می رسد. لذا مسلمانان با حالت خضوع و خشوع و خلوص، متوجه به درگاه خداوند شده و دعا می نمایند.

ص: 96

امام علی علیه السلام فرمود: «انَّ مِنْ فَضْلِهَا أَنْ لَا يَسْأَلَ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ حَاجَةً إِلَّا اسْتَجِيبَ لَهُ.»(1).

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرموده است: «وَفِيهِ سَاعَةٌ لَا يُوَافِقُهَا دُعَاءُ مُؤْمِنٍ فِيهَا إِلَّا اسْتُجِيبَ لَهُ فِيهَا.»(2).

غَوَاصُّ رَوَايَاتِ أَهْلِ بَيْتِ عَلَامَةِ عَالِي مَقَامِ مَجْلِسِي (ره) در بحار الأنوار می نویسد: «در روز جمعه ساعتی است که هر مسلمانی در آن ساعت از خدا چیزی طلب نماید البته به او عطا می فرماید و آن وقتی است که نصف قرص آفتاب فرورود. و حضرت فاطمه علیها السلام امر می فرمود که بر بلندی روند چون نصف آفتاب غروب کند به او خبر دهند که دعا نماید.»(3).

ص: 97

1- . مستدرک الوسائل، ج 6، ص 68.

2- . مستدرک الوسائل، ج 6، ص 69، باب 33.

3- . عین الحیاه، ص 133، ط تهران

بنابراین، بر مسلمانان است که به مقدار توان و استعداد خود از قرآن صاعد که به سوی خدا می رود، استفاده کنند.

شیخ طوسی روایت کرده است که سنت است که

دعای زیر را بعد از نماز صبح روز جمعه بخواند:

«اللَّهُمَّ إِنِّي تَعَمَّدْتُ إِلَيْكَ بِحَاجَتِي، وَأَنْزَلْتُ إِلَيْكَ الْيَوْمَ فَقْرِي وَفَاقَتِي وَمَسَّ كَنْتِي، فَأَنَا لِمَغْفِرَتِكَ أَرْجَا مِنِّي لِعَمَلِي، وَلِمَغْفِرَتِكَ وَرَحْمَتِكَ أَوْسَعُ مِنْ ذُنُوبِي، فَتَوَلَّ قِضَاءَ كُلِّ حَاجَةٍ لِي، بِقُدْرَتِكَ عَلَيْهَا، وَتَيْسِيرِ ذَلِكَ عَلَيْكَ، وَلِفَقْرِي إِلَيْكَ، فَإِنِّي لَمْ أُصِبْ خَيْرًا قَطُّ إِلَّا مِنْكَ، وَلَمْ يَصْرِفْ عَنِّي سِوَاءَ قَطُّ أَحَدٌ سِوَاكَ، وَلَسْتُ أَرْجُو لَأْخِرَتِي وَدُنْيَائِي، وَلَا لِيَوْمٍ فَقْرِي وَيَوْمَ يُفْرِدُنِي النَّاسُ فِي حُفْرَتِي فَأَفْضِنِي إِلَيْكَ بِدُنْيِي سِوَاكَ. (1)

ص: 98

- نیز بعد از نماز صبح قبل از تکلم و سخن گفتن، دعای زیر را بخواند امید است کفاره گناهان او باشد از آن جمعه تا جمعه دیگر:

«اللَّهُمَّ مَا قُلْتُ فِي جُمُعَتِي هَذِهِ مِنْ قَوْلٍ، أَوْ حَلَفْتُ فِيهَا مِنْ حَلْفٍ، أَوْ نَذَرْتُ فِيهَا مِنْ نَذْرٍ، فَمَشَيْتُكَ بَيْنَ يَدَيِ ذَلِكَ كَلِّهِ، فَمَا شِئْتُ مِنْهُ أَنْ يَكُونَ كَانًا، وَمَا لَمْ تَشَأْ مِنْهُ لَمْ يَكُنْ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَتَجَاوِزْ عَنِّي، اللَّهُمَّ مَنْ صَلَّيْتَ عَلَيْهِ فَصَلِّوَاتِي عَلَيْهِ وَمَنْ لَعَنْتَ فَلَعْنَتِي عَلَيْهِ». (1).

و حداقل در هر ماه یک مرتبه این عمل را بجا آورد.

- بعد از فریضه صبح، سوره الرحمن را بخواند و پس از رسیدن به هر «فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَان»

بگوید: «لَا بَشَىٰ ءِ مِنْ آلَائِكَ رَبِّ أَكْذِبُ» که ثواب بسیار دارد. (2).

ص: 99

1- . جمال الاسبوع، ص 227.

2- . ثواب الاعمال، ص 116.

خواندن دعای جالب و پرمحتوای ندبه در نگاه جمعه

این دعای شریف که حالت «انتظار فرج» را در دل‌های مردم زنده نگاه می‌دارد از پایگاه رفیع و موقعیت والایی برخوردار است و دارای متنی عالی والفاظ و مضامینی فصیح و بلیغ و پر مغز است که منتظران قدوم مهدی صاحب الزمان - ارواحنا فداه - بیش از هزار سال در کنار یکدیگر با دل‌های آکنده از غم هجران مولای غریب خویش آن را در بامدادان جمعه می‌خوانند و با امام زمان (عج) تجدید عهد می‌نمایند. و بر آنچه برامامشان گذشته است اظهار تأسف و تألم می‌نمایند و در فراق یار اشک می‌ریزند

و همچون یعقوب در فراق یوسف ضجه می‌زنند و از خداوند و هاب ظهور مولای خود را می‌طلبند.

چون این دعا مطالب ارزشمندی در باب عقائد

ص: 100

مانند توحید، نبوت، فضایل بیکران اهل بیت علیهم السلام را در بردارد. آنان با خواندن آن برنامه اعتقادی عملی زندگی خویش را از فرازهای آن به دست می آورند. این دعا را امام صادق علیه السلام تعلیم فرمود و می خواسته شیعیانش آن را در اعیاد چهارگانه فطر (عید رمضان)، قربان، غدیر و روز جمعه بخوانند. (1)

- خواندن دعای چهل و ششم صحیفه کامله سجادیه که عید فطر نیز خوانده می شود و آغازش

ص: 101

1- . دعای ندبه را عده ای از علمای بزرگ نقل کرده اند از جمله نک: اقبال الاعمال، ص 295-299؛ مزار بحار، ج 19، ص 104، چاپ بیروت؛ زاد المعاد، ص 488؛ مکمال المکارم، ج 2، ص 93؛ مصباح الزائر، ص 446؛ تحیه الزائر، ص 248؛ هدیه الزائر، ص 501 چاپ تبریز.

این است: «اللَّهُمَّ هَذَا يَوْمٌ مُبَارَكٌ مَيْمُونٌ.»

شرکت در نماز شکوهمند جمعه

برترین و مهم ترین اعمال این روز شرکت در نماز عبادی سیاسی جمعه است. در فضیلت این نماز همین بس که سوره ای در قرآن مجید به این نام آمده و در آنجا به «ذکر خدا» تعبیر شده است. (1)

امر به اقامه نماز جمعه در قرآن (سوره جمعه، آیه 9) آمده است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ، ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ.»

«ای کسانی که ایمان آورده اید! هرگاه شما را برای نماز روز جمعه بخوانند (فی الحال) به ذکر خدا بشتابید، و کسب و تجارت را رها کنید، که اگر

ص: 102

1- . فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ .

بدانید این (نماز جمعه از هر تجارت سودمندی) برای شما بهتر خواهد بود».

این آیه شریفه ضمن اشاره به عوامل فلاح و رستگاری، برنامه روز جمعه مسلمانان را نیز شرح می دهد.

شایان ذکر است که در قرآن مجید برای هیچ یک از نمازهای واجب شبانه روزی این همه اصرار و تأکید نشده است.

در اهمیّت نماز جمعه احادیث فراوانی از پیشوایان اسلام رسیده که از آن همه، ذکر چند حدیث رسول خدا صلی الله علیه و آله و ائمه هدی علیهم السلام بایسته است که فرمود: «الْجُمُعَةُ حَجُّ الْمَسَاكِينِ»⁽¹⁾

(نماز) جمعه حج مستمندان است.

ص: 103

1- . المحجّه البيضاء، ج، ص 18.

تأکید بر شرکت در نماز جمعه در فرهنگ اسلام به قدری است که هرگاه تارکان نماز جمعه بدون عذر در نماز شرکت نکنند سخت نکوهش شده اند تا آنجا که می خوانیم: هر کس این فریضه بزرگ را سه هفته متوالی بدون عذر ترک نماید خداوند مُهر نفاق را بر قلب او قرار می دهد.⁽¹⁾

(به عبارت دیگر او از منافقین محسوب می گردد).

در حدیث دیگر آمده است: هر کس سه نماز جمعه را، از روی اهمّیت ندادن به آن ترک کند، خداوند بر دل او مهر می زند.⁽²⁾

(یعنی از ایشان سلب توفیق می گردد). یا کنایه از این است که قدرت درک را

ص: 104

1- . مستدرک الوسائل، ج 6، ص 9.

2- . مجمع الزوائد، ج 2، ص 1932؛ محاسن برقی، ص 85؛ وسائل الشیعه، ج 7، ص 301؛ کنز العمال، ح 21147؛ احیاء علوم الدین، ج 1، ص 267.

خداوند از او می‌گیرد و از درک حقایق محروم می‌گردد.

و در عبارت دیگر آمده است: «اسلام را رها

کرده است» (1).

نماز جمعه بود رمز وحدت مردم

ز کارمند و کشاورز و تاجر و سرباز

بسا به جمع، شود نقش دشمنان انشا

بسا شود گره از کارهای مردم باز

خوشاکسان که به اصلاح خویش می‌کوشند

مقام قرب خداوند می‌کنند احراز

به خلق بهره رسانند، با مساعی خویش

نمی‌کنند به اموال خلق، دست دراز

ص: 105

1- . کنز العمال، ج 7، ص 731، ح 21148؛ احیاء علوم الدین، ج 1، ص 267.

ز پارسایی و پاکی، صفای دل یابند

به گوش جان شنوند از فرشتگان آواز

حقایق دوجهان است نزدشان مکشوف

چو عبد خالق حق، گشته اند محرم راز

شوند داخل، در جمع اولیاء الله

به سوی جنت قرب خدا روند مجاز

علی شریف (1)

ماهیت نماز جمعه

نماز جمعه مانند نماز صبح دو رکعت است که حتماً باید به صورت جمعی اقامه شود و پیش از آن امام جماعت به عنوان خطیب جمعه، خطبه ایراد می کند که در آن علاوه بر توصیه به تقوی و پرهیزگاری، مسائل سیاسی فرهنگی جهان اسلام

ص: 106

1- . جاده سجاده، ص 29 و 50.

مورد گفتگو قرار می گیرد.

نماز جمعه دو قنوت دارد که یکی قبل از رکوع رکعت اول و دیگری بعد از رکوع رکعت دوم خوانده می شود.

مستحب است در نماز جمعه در رکعت اول سوره جمعه، و در رکعت دوم منافقین خوانده شود. و نیز مستحب است حمد و سوره را در آن بلند بخوانند. وقت نماز جمعه از زوال ظهر تا یک ساعت پس از آن ظهر است و حداقل افرادی که می توانند به نماز جمعه رسمیت دهند پنج نفر است.

کسانی که نماز جمعه بر آنها واجب نیست از این قرارند: مردان که سنال از کار افتاده، بانوان، نابینایان، بیماران، مسافر، کسی که از منزلش تا محل

ص: 107

مسافرت قبل از نماز جمعه

گفتنی است که مسافرت پس از اذان صبح روز جمعه تا پس از انجام نماز جمعه مکروه است . و همچنین سرگرم شدن به هر کاری که از نماز جمعه بازداشته شود.

امام صادق علیهاالسلام فرمود: روز جمعه به خاطر نماز جمعه سفر رسمی کراهت دارد اما بعد از نماز جمعه جایز است و متبرک هم می باشد. (1).

ص: 108

1- . وسائل الشیعه، ج 8، ص 260.

از امام هادی علیه السلام است که مسافرت روز جمعه و تلاش برای حوائج دنیا در روز جمعه پیش از ظهر مکروه است ولی بعد از نماز جایز و مبارک می باشد.

امام رضا علیه السلام می فرماید: کسی که روز جمعه پیش از نماز جمعه مسافرت کند هیچ تأمینی وجود ندارد که خدا حافظ او و خانواده اش باشد و او را برخوردار سازد.

امام علی علیه السلام فرمود: در روز جمعه سفر مکن تا اینکه به نماز حاضر شوی، مگر اینکه در راه خدا بروی (برای جهاد با دشمنان) یا در هر کاری که عذر داشته باشی. (1). 1069. داشته باشی. (2).

از امام باقر علیه السلام نقل است: هر مسافری که در نماز جمعه به دلیل رغبت و علاقه ای که به جمعه دارد

ص: 109

1- . نهج البلاغه، نامه حارث همدانی، 69 /

2- . نهج البلاغه، نامه حارث همدانی، 69 / 1069.

شرکت کند خداوند به او ثواب سیصد نماز جمعه را عطا می فرماید.

درود بر پیامبر صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام

درود و صلوات فرستادن بر محمد و آل محمد صلی الله علیه و آله هماره مستحب و گاه واجب است و بعد از نماز عصر روز پنج شنبه تا آخر روز جمعه تأکید بیشتر شده است.

رسول اعظم صلی الله علیه و آله فرمود: در شب نورانی و روز روشن بر من فراوان صلوات بفرستید یعنی در شب جمعه و روز جمعه.

و افزود که اقلش صد مرتبه است و آنچه زیادتیر شود بهتر است. (1)

امام باقر علیه السلام فرمود: خدای متعال در جمعه به

ص: 110

1- . مستدرک الوسائل، ج 6، ص 71.

چیزی محبوب تر و دوست داشتنی تر از درود بر محمد و آل محمد عبادت نمی شود. (1)

امام صادق علیه السلام فرمود: روز قیامت، خدای متان روزهای هفته را به صورتی که مردم آنها را بشناسند، به صحرای محشر درآورد و روز جمعه در پیش دیگر روزها، مانند عروسی با جمال و کمال است و به خانه شوهر می رود، حرکت می کند سپس جلوی درب بهشت بایستد و روزهای دیگر در عقب او باشند، و برای هر کس که بسیار صلوات فرستاده است شفاعت می نماید که اقلش صد مرتبه است. (2)

ابوامامه از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نقل کرده که حضرت

ص: 111

1- . الکافی، 3، ص 429.

2- . ربیع الاسابیع، ص 78؛ جمال الاسبوع، ص 277، به نقل از ربیع الاسابیع.

فرمود: روز جمعه بر من بسیار درود بفرستید زیرا که فوراً بر من عرضه شود. (1)

کیفیت خاصه صلوات

کیفیت خاصه صلوات در روز جمعه بسیار است

از جمله:

از امام باقر علیه السلام و امام صادق علیه السلام منقول است: کسی که بعد از عصر در روز جمعه بگوید: «اللَّهُمَّ صَلِّ

عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ الْأَوْصِيَاءِ الْمَرْضِيِّينَ بِأَفْضَلِ صَلَوَاتِكَ وَبَارِكْ عَلَيْهِمْ بِأَفْضَلِ بَرَكَاتِكَ وَالسَّلَامُ عَلَيْهِمْ وَعَلَيْهِمْ وَعَلَى أَرْوَاحِهِمْ وَأَجْسَادِهِمْ وَأَجْسَامِهِمْ» (مطابق بعضی روایات) وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ.

ملائکه از این جمعه تا جمعه بعد براو صلوات فرستند و حق تعالی صد هزار حسنه در نامه عملش

ص: 112

ثبت نماید، و صد هزار گناهانش را آمرزیده محو فرماید، و صد هزار حاجتش را بر آورد و صد هزار درجه، و مرتبت او را بلند کند. (1)

نوع دیگر طبق روایتی از امام صادق علیه السلام چنین است که آن کس پس از نماز عصر جمعه به عدد کثیر - که یکصد مرتبه است - بگوید: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ عَجِّلْ فَرَجَهُمْ». و در روز رستاخیز مانند عروسی که صاحب جمال و کمال است که به خانه شوهر آبرومند و باکمال می برند، ظاهر گردد و بر درب بهشت بایستد و برای او شفاعت نماید. (2)

عن ابی الحسن الرضا علیه السلام قال: قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ:

ص: 113

1- . عین الحیات، 134؛ جمال الاسبوع، ص 448؛ الکافی، ج 3، ص 429؛ الوسائل، ج 5، ح 9684؛ ثواب الاعمال، ص 38.

2- . جمال الاسبوع، ص 450.

مَنْ صَلَّى عَلَيَّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مِائَةً مَرَّةً قَضَى اللَّهُ لَهُ سِتِّينَ حَاجَةً تَلَاثُونَ حَاجَةً لِلدُّنْيَا وَتَلَاثُونَ حَاجَةً لِلْآخِرَةِ. (1)

امام رضا علیه السلام فرمود: رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرموده است: هر کس، روز جمعه صد بار صلوات بر من

بفرستد، خدای متعال شصت حاجت او را (که بعضی حوائج دنیوی است)، برآورده می سازد. سی حاجت از حاجت های دنیوی، و سی حاجت از حاجت اُخروی.

امام صادق علیه السلام فرمود: صلوات بر محمد و آل او در شب یا روز جمعه برابر است با هزار حسنه و هزار کار بد (سیئه) را پاک می کند و هزار درجه برایش منظور می گردد. (2)

ص: 114

1- . وسائل الشیعه، ج 5، ص 70؛ ثواب الاعمال، ص 85؛ بحار الانوار، ج 89، ص 351.

2- . بحار الانوار، ج 89، ص 312؛ وسائل الشیعه، ج 5، ص 91.

ابن قیم گوید: «علت فضیلت بیشتر روز جمعه این است که روز جمعه سرور تمام روزها است و ذات مقدس رسول اکرم صلی الله علیه و آله سرور تمام مخلوقات است. (1)

چه خوب است صلوات ها با «وَعَجَّلْ فَرَجَهُمْ» همراه باشد که این خود نوعی نصرت حضرت مهدی (عج) به زبان است.

اهتمام به واجبات و محرمات

گفتیم از روایات مستفیض بلکه متواتر که در باب ویژگیها و اعمال و آداب جمعه در اختیار داریم، می فهمیم که تکلیف ما در انجام اعمال واجب و ترک افعال حرام دو چندان می شود و لزوم مراقبت در این اوقات شریف را افزایش می دهد. مبدا اوقات خود را به بطالت ضایع کنیم و از این

ص: 115

1- . فضایل اعمال، ص 504.

فرصت گرانبها استفاده لازم را نبریم. امام صادق علیه السلام فرمود: کسی که از شماها که روز جمعه را دریابد نباید چیزی جز عبادت او را مشغول نماید؛ زیرا که در آن بندگان آمرزیده می شوند و رحمت برایشان نازل می شود.

خواندن زیارت امام زمان - عجل الله فرجه الشریف - جمعه از جهات چندی به امام عصر - ارواحنا فداه - تعلق دارد و لذا زیارت آن حضرت در این روز مستحب است. سید جلیل، علی بن طاووس در «جمال الاسبوع» این زیارت را برای حضرت حجت علیه السلام در روز جمعه نقل فرموده:

«السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حُجَّةَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ، السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا عَيْنَ اللَّهِ فِي خَلْقِهِ!» - الخ - معنای سلام و زیارت، تجدید میثاق و عرض نصرت است. سلام یعنی

زیارت سایر پیشوایان

و سید بن طاووس قدس سره در اعمال روز جمعه، از امام صادق علیه السلام چنین نقل کرده اند: هر کس بخواهد از راه دور، قبر پیشوایان دین را زیارت کند، در روز جمعه غسل کرده و لباس پاکیزه بر تن کند، سپس به بلندی رفته، آن گاه چهار رکعت نماز بگزارد و در آن، هر چه مقدور است قرآن تلاوت کند، و سپس بعد از تشهد و سلام، رو به قبله کرده و بگوید:

درود و رحمت و برکت های خدا بر تو ای پیامبر مرسل و ای وحی پسندیده، و ای بانوی بزرگوار، و ای دو نوباوه برگزیده پیامبر و ای فرزندان رسول و

ص: 117

1- . این زیارت در مفاتیح الجنان محدث قمی نقل شده است.

راهنمایان و امینان وحی خدا. (1) - الخ -

و به روایت دیگر: این زیارت را بر بام خانه خود انجام دهید. (2)

نماز

از مهمترین سفارشهای انبیاء نماز است که از بارزترین مضامین عبادت است. نماز پیمان خداوند است، نماز داروی نسیان و وسیله ذکر خداوند است. نماز نور چشم پیامبر عزیز است. نماز اساس دین و عصام یقین و بهترین راه نزدیکی به خداوند و بزرگترین و مهمترین طاعت می باشد.

ص: 118

-
- 1- . مصباح المتهجد و سلاح المتعبّد، ص 252؛ جمال الاسبوع، ص 153.
 - 2- . بحار الأنوار، ج 89، ص 355؛ جامع الاحادیث کتاب العروس، ص 155.

نماز رکن اصلی دین است و باید اصلی ترین جایگاه در زندگانی مردم داشته باشد. همچنان که بیشتر ایام و مواقع خاص، نماز مخصوص به خود دارند، برای شب و روز جمعه نیز نماز مستحبی فراوانی بیان شده است. [\(1\)](#)

به خصوص نمازهایی برای طلب حاجات و آمرزش گناهان و رفع غم و اندوه و رهایی از آتش دوزخ و ایمنی از شرّ شیطان.

همچنین بعضی از نمازهای مستحبی که وقت خاصی ندارد، ولی خواندن آنها در شب و روز جمعه بهتر است، مانند نماز حضرت رسول صلی الله علیه و آله و نماز حضرت امیر علیه السلام و نماز جعفر طیار و نماز فرج.

ص: 119

1- . نک: ربیع الاسابع، ص 128 به بعد.

خواندن نماز جناب جعفر طیار علیه السلام

از اعمال اعیاد اسلامی - که جمعه یکی از آنها است - نماز و عبادت است، و یکی از عباداتی که در جمعه سفارش شده خواندن نماز جعفر طیار است. [\(1\)](#)

این نماز از نمازهای مستحبی تأکید شده است که آثار بسیار ارزنده ای دارد و نباید در سفر و حضر از آن غفلت کرد. این نماز را در هر ساعتی از شبانه روز می توان انجام داد. ولی با فضیلت ترین وقت خواندن آن هنگام بالا آمدن آفتاب جمعه است. [\(2\)](#)

می توان آن را جزء نماز شب و نوافل یومیه محسوب داشت. این نماز چهار رکعت است دو تا دو رکعتی با دو سلام.

ص: 120

1- . در حدیث آمده کسی که نماز جعفر طیار را بجای آورد گناهانش آمرزیده می شود، ولو به اندازه ریگ بیابان و کف دریا باشد. من

لایحضره الفقیه، ج 1، ص 348؛ الفروع، ج 1، ص 130.

2- . احتجاج، ج 1، ص 275؛ بحار الأنوار، ج 91، ص 205.

اینک کیفیت آسان ترین و مختصرترین شکل آن.

چهار رکعت با دو سلام و بعد از چهار رکعت نماز گزار سیصد مرتبه تسبیحات اربعه را بگوید (یعنی «سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ.»)

نوع دیگر: چهار رکعت با دو سلام، در رکعت اول «اِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ» (1). مقصود سوره نصر 110 که با این کلمات آغاز می شود.

و در سوم «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ» (2) و در چهارم «قُلْ هُوَ اللَّهُ» (3).

در هر یک از قرائت پانزده نوبت تسبیحات اربعه «سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ» بخواند، در رکوع، سجود (بعد از ذکر رکوع و سجود)

ص: 121

1- . مقصود سوره زلزله 99 است که با این کلمات آغاز می شود. اینک کیفیت آسان ترین و مختصرترین شکل آن. و در رکعت دوم: «إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ»

2- . مقصود سوره قدر است که با این کلمات آغاز می شود.

3- . مقصود سوره اخلاص 192 است که با این کلمات آغاز می شود.

و سر برداشتن از هر یک ده بار و سنت است که بعد از تسبیحات بگوید: «سُبْحَانَ مَنْ لَيْسَ الْعِزُّ وَالْوَقَارُ، سُبْحَانَ مَنْ تَعَطَّفَ بِالْمَجْدِ وَتَكْرَمَ بِهِ، سُبْحَانَ مَنْ لَا يَنْبَغِي التَّسْبِيحُ إِلَّا لَهُ، سُبْحَانَ مَنْ أَحْصَى كُلَّ شَيْءٍ عِلْمُهُ، سُبْحَانَ ذِي الْقُوَّةِ وَالطَّوْلِ. اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِمَعَاقِدِ الْعِزِّ مِنْ عَرْشِكَ، وَمُنْتَهَى الرَّحْمَةِ مِنْ كِتَابِكَ، وَبِاسْمِكَ الْأَعْظَمِ، وَكَلِمَاتِكَ التَّامَّةِ الَّتِي تَمَّتْ صِدْقًا وَعَدْلًا، أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَأَهْلِ بَيْتِهِ، وَ أَنْ تَفْعَلَ بِي كَذَا وَ كَذَا.»⁽¹⁾

و به جای جمله آخر حاجتهای خود را بخواند.

و در حدیث معتبر وارد شده است که: اگر کسی وقت کافی نداشته باشد، اصل نماز را بخواند و تسبیحات آن را در راه بخواند

ص: 122

1- . بحار الأنوار، ج 91، ص 205؛ مصباح المتهجد، ص 305؛ عین الحیات، ص 242 - 243.

نماز دیگر: حارث هَمْدَانِي، از امام علی علیه السلام روایت کرده که اگر توانستی در جمعه ده رکعت نماز بجای آورد و رکوع و سجودش را تمام بجا آور، و بعد از هر دو رکعت صد مرتبه بگو: «سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ» که فضیلت بسیار دارد. (1)

نماز اعرابی

برای روز جمعه نمازهای مستحبی دیگری نیز وارد شده اما همان گونه که استاد عالیقدر فرموده اند: «به نظر می رسد از همه لازم تر آن باشد که اگر از نمازهای واجبش قضا شده است خواه آنکه به جا نیاورده یا به طرز باطل انجام یافته، مشغول تصحیح آنها شود و هر هفته ای چند نماز، به جا آورد و در دنیا حساب خود را با خدایش تصفیه کند و

ص: 123

1- . مفاتیح الجنان، در اعمال روز جمعه.

گرنه پشیمانی فردا را چاره ای نیست.»

از جمله نمازهای روز جمعه نماز اعرابی است.

زید بن ثابت گفت: مردی بادیه نشین نزد رسول اکرم صلی الله علیه و آله مشرف شد و گفت: پدر و مادرم فدای شما، ما در بیابان و دور از مدینه زندگی می کنیم و نمی توانیم هر جمعه به مدینه بیاییم، ما را به کاری راهنمایی فرما که در آن فضیلت نماز جمعه باشد تا چون به میان قبیله و خاندان خود برگشتم به آنها خبر دهم و این عمل را به آنان بیاموزم.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: هنگامی که خورشید بالا آمد، دو رکعت نماز بخوان بدین صورت که در رکعت اول یک مرتبه سوره حمد و هفت بار سوره «قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ» و در رکعت دوم، سوره حمد یکبار و هفت مرتبه سوره «قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ» را

ص: 124

بخوان، و چون از نماز فارغ شدی و سلام دادی، هفت بار آیه الکرسی بخوان.

سپس برخیز و هشت رکعت نماز با دو سلام بجا بیاور. (1)

در هر رکعتی از این نماز یک بار سوره حمد، یک بار سوره «إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ» (2)

و بیست و پنج مرتبه سوره «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» (3)

بخوان و چون از نماز فارغ شدی هفتاد نوبت بگو «سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ. وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ.»

آن گاه رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: سوگند به خدایی که مرا به نبوت برانگیخت هیچ مرد وزن مؤمنی

ص: 125

1- . همه نمازهای مستحبی در دو رکعتی سلام داده می شود، به خلاف نماز اعرابی که هر چهار رکعت یک سلام دارد.

2- . سوره نصر 110.

3- . سوره اخلاص 112.

نیست که این نماز را روز جمعه بخواند همان گونه که وصف کردم مگر آن که بهشت را برای او ضمانت می‌کنم این نمازگزار از جای خود برنخیزد جز آنکه حق تعالی گناهان او و گناهان پدر و مادرش را می‌آمرزد. (1)

دین آگاهی

بدون شناخت صحیح و دقیق دین نمی‌توان وظایفی که در قبال خداوند و پیشوایان دینی داریم به انجام برسانیم لذا یکی از وظائف مؤمن آشنایی بیشتر با حلال و حرام خدا و مسائل دینی و اعتقادات مذهبی و فضائل اخلاقی است.

رئیس مذهب امام جعفر صادق علیه السلام در این باره می‌فرماید: «أَفَّ لِلرَّجُلِ الْمُسْلِمِ أَنْ لَا يُفْرِّغَ نَفْسِهِ

ص: 126

1- . المصباح، ص 222؛ جمال الاسبوع، ص 108؛ ربيع الاسابيع، ص 95.

فی الأسبوعِ یومَ الجُمُعهِ لِأمرِ دینِهِ فیسألُ عَنْهُ.» (1)

وای بر مسلمانی که در هفته، جمعه خویش را برای آموختن مسائل دینی و معارف اسلامی اختصاص ندهد. از آنجا که یکی از راه های آشنایی با دین و مطالعه و دقت کردن در کتب اسلامی است زیرا بی اعتنایی به دین، ناشی از بی اطلاعی است و سبب بی اطلاعی نیز عدم مطالعه است، لذا مؤمنان رابه مطالعه کتابهای ارزنده و سالم دعوت می کنیم.

خوشحال کردن خانواده

برای گرم ماندن کانون خانواده و تحکیم روابط انسانی و اخلاقی در خانواده دین اسلام توصیه های فراوانی دارد از جمله گشاده دستی و توسعه بر اهل و

ص: 127

1- . بحارالانوار، ج 89، ص 345؛ الخصال، ص 393.

عیال با سخاوت‌مندی ویژه و با خریدن میوه و شیرینی و مایحتاج زندگی در جمعه است تا آنان استثنایی بودن آن روز را حتی بر سر سفره احساس کنند.

عن النبی صلی الله علیه و آله قال: اِشْتَرُوا لِصِبْيَانِكُمُ اللَّحْمَ وَذَكَّرْهُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ. [\(1\)](#)

(غذای) کودکان خویش را گوشت تهیه نموده و آنان را به آمدن روز جمعه یادآوری نمایید.

امام علی علیه السلام فرموده است: «أَطْرَفُوا أَهَالِيَكُمْ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ بِشَيْءٍ مِّنَ الْفَاكِهَةِ، كَمَا يَقْرَأُونَ بِالْجُمُعَةِ.» [\(2\)](#)

هر روز جمعه مقداری میوه برای خانواده، خود فراهم آورید تا از آمدن جمعه خوشحال شوند.

ص: 128

1- . مستدرک الوسائل، ج 6، ص 91.

2- . مستدرک الوسائل، ج 6، ص 42؛ کتاب من لا يحضره الفقيه، ج 1، ص 423؛ میزان الحکمه، ج 1، ص 410.

از کارهای مهم این روز صدقه است. جمعه مؤمنان را هم با خدا پیوند می دهد و هم با بندگان خدا متصل می سازد.

محدث نامی شادروان حاج میرزا حسین نوری در اواخر کتاب «کلمه طیبه» در باب نوزدهم از پاره ای از زمانها و مکانها که زیاد شدن اجر و ثواب صدقه و انفاق است سبب یاد کرده اند و می فرماید: سزاوار است اهتمام نمودن در محروم نماندن از فیوضات خاصه که برای منفقین در آنها مهیا نموده اند، سپس آن روزها و فصول را می شمارد تا به روز جمعه می رسد، آنگاه روایات چندی را در فضیلت صدقه در روز جمعه نقل کرده است،

ص: 129

اینک نمونه ای از روایات:

امام باقر علیه السلام فرمود: «الصَّدَقَةُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ تَضَاعَفُ بِفَضْلِ يَوْمِ الْجُمُعَةِ عَلَى غَيْرِهِ مِنَ الْيَامِ.» (2)

صدقه دادن در روز جمعه، به دلیل فضیلت جمعه بر روزهای دیگر، دو برابر می شود.

و خود آن حضرت در هر جمعه یک اشرفی صدقه می داد. (3)

امام صادق علیه السلام فرمود: «الصَّدَقَةُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ تَضَاعَفُ وَ لَيْلَةُ الْجُمُعَةِ تُضَاعَفُ.» (4)

ص: 130

-
- 1- . کلمه طیبه، ص 802 - 803.
 - 2- . ثواب الاعمال، ص 220؛ الوسائل، ج 5، ص 90؛ المحاسن، 59؛ بحار الانوار، ج 89، ص 349.
 - 3- . محاسن، ج 1، ص 59، به نقل از ربيع الاسابيع، ص 71.
 - 4- . مستدرک الوسائل، ج 6، ص 61 و 106.

صدقه روز جمعه و شب جمعه چند برابر می شود.

ابوحزمه ثمالی می گوید: در پگاه جمعه با امام سجاد علیه السلام در مدینه بودم چون از نماز صبح فارغ شدیم به تعقیب پرداخت و آنگاه راهی منزل شد. من در خدمت آن حضرت بودم، کنیز خود را صدا زد و فرمود هر سائلی امروز در خانه آمد اطعام کنید که روز جمعه است. [\(1\)](#)

اردتمندان باخلاص حضرت مهدی (عج) در این روز بابرکت از طرف امام زمان علیه السلام هم صدقه می دهند تا خداوند متعال بلاها را از ایشان دفع نماید.

ص: 131

1- . علل الشرایع، ج 1، ص 45؛ ربیع الاسایع، ص 71.

نماز نافله، (1) نمازی است که مستحب است و واجب نیست در این که عدد نوافل روز جمعه چند رکعت است، اختلاف وجود دارد. مشهور عقیده دارند بیست رکعت است. (2) (یعنی همه روز نافله نماز ظهر، هشت رکعت و نافله نماز عصر نیز هشت رکعت بود در جمعه چهار رکعت به آن شانزده رکعت اضافه می شود.) (3)

همچنین در وقت انجام نوافل جمعه اختلاف است بهتر آن است که شش رکعت هنگام تابدن خورشید، شش رکعت هنگام

ص: 132

1- . نافله از نفل است و نفل، به معنای زیادت و فزونی است. نمازهای مستحبی را از آن جهت نافله می گویند که اضافه بر واجبات، آنها نیز به جا آورده می شوند.

2- . نیز نک: وسائل الشیعه، ابواب الصلاه الجمعه، باب 11، ح 120.

3- . 16 رکعت و 22 رکعت همه ذکر شده است.

پهن شدن آفتاب و شش رکعت پیش از زوال و دو رکعت هنگام زوال.

علی علیه السلام: نماز نافله را وسیله تقرب مؤمن به خدای خویش خوانده است. (1)

هنگامی که ناشتا است انار بخورد و هفت برگ کاسنی قبل از زوال روز جمعه تناول کند که فایده فراوان دارد.

تلاوت سوره قدر

بعد از عصر جمعه 1000 مرتبه سوره «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ»، و اگر قدرت نداشتی 100 مرتبه بخوان زیرا در اخبار آمده است که در شب جمعه صد رحمت و نفعه نازل می شود که نود و نه مرتبه

ص: 133

1- . ثواب الاعمال، ص 48.

آن برای کسی است که در عصر جمعه صد مرتبه سوره قدر را تلاوت کند. و در باقیمانده آن نیز برای او نصیب و بهره ای هست.

خواندن دعای شریف و پربرکت سَمات (1)

در عصر جمعه

لحظات پایانی جمعه وقت استجاب دعا است.

از دعاهایی که در آخرین ساعات روز جمعه وارد شده، دعای سَمات است.

دعای سَمات دعایی است مشهور، با مضامین فاخر و ادبیاتی لطیف و مشتمل بر نشانه ها و اسرار عجیب الهی که اکثر علمای پیشین بر این دعا

ص: 134

1- . نک: مصباح المتهدّج، ص 416؛ مصباح کفعمی، ص 422؛ جمال الاسبوع، ص 533.

مواظبت می کرده اند. (1)

خواندن این دعا عامل مؤثری برای قضاء حاجات و کسب برکات و فیوض از مبدأ مفیض الخیرات است که به خواندن آن تأکید فراوان شده است و بسیاری از بزرگان آن را شرح کرده اند. (2)

خواندن دعای عشرات

خواندن دعای عشرات (3)

از دعاهای مسند رواست که خواندن آن در هر بامداد و شامگاه مستحب است و افضل اوقات برای خواندن آن بعد از عصر جمعه است.

خواندن دعای عهد حضرت ولی عصر (عج) دعای عهد، تجدید عهد با امام عصر (عج) است و

ص: 135

1- . ربیع الاسابیع، در اعمال عصر جمعه، ص 229.

2- . نک: لمعات، مقدمه.

3- . نک: ربیع الاسابیع، ص 221؛ جمال الاسبوع، ص 279؛ مصباح المتهدّج، ص 84؛ مفتاح الفلاح، ص 224.

سفارش شده است شیعیان با خواندن دعای عهد در جمعه (که در آن، انتظار فرج می رود) پیمان خود را با امامشان تجدید کنند. دعای عهد در کتابهای ادعیه زیر آمده است.

المزار الکبیر مشهدی، ص 663؛ مصباح الزائر، چاپ آل البیت علیهم السلام، ص 455؛ البلد الامین کفعمی، ص 82؛ و المصباح او، ص 550؛ زاد المعاد، ص 489.

و نیز خواندن دعای زیاد به امید مصادف شدن با ساعت اجابت دعا.

توجه به امام زمان (عج)

از مهم ترین اعمال مؤمنان در روز جمعه توجه به حضرت مهدی (عج) و شدت شوق و انتظار فرج آن بزرگوار است. در این روز زیارت آن جناب و دعا برای تعجیل فرجش مستحب است؛ زیرا طبق برخی

ص: 136

از روایات و زیارات، امید ظهور آن حضرت روز جمعه بیشتر از سایر روزها است و نیز از چند جهت روز جمعه تعلق به آن جناب دارد. (1)

(هم ولادت حضرتش در این روز بوده (2) و هم آغاز امامتش (3) و هم ظهور شریفش طبق پاره ای روایات در چنین روزی خواهد بود.) (4) و از جمله زیارت آل یاسین را بخواند.

استغفار در عصر جمعه

با استغفار دریای رحمت و مغفرت الهی به تلاطم می آید و برکات بسیاری نصیب انسان می شود. آنان که تصمیم گرفته اند گذشته خود را جبران کنند باید استغفار کنند. امام صادق علیه السلام

ص: 137

-
- 1- . ابواب الجنات، 339.
 - 2- . بحار الانوار، ج 51، ص 24.
 - 3- . الکافی، ج 1، ص 504.
 - 4- . وسائل الشیعه، ج 3، ص 67، ح 9638.

فرمود: هر کس بعد از عصر روز جمعه (هنگام غروب آفتاب)، هفتاد مرتبه بگوید: «استغفرالله و أتوبُ الیه» خداوند همه گناهان گذشته اش را بیامرزد و در باقی مانده عمرش او را از گناه حفظ کند. و اگر گناهی برایش ثبت نشده باشد گناه پدر و مادرش را می آمرزد. (1)

پرهیز از گناهان و فحشاء و منکرات

بعضی افراد ساعت هایی از جمعه را به تفریح و یا سفر می پردازند و از نعمت های خداوند متعال و مظاهر طبیعت استفاده می کنند. تفریح سالم برای رفع خستگی و آرامش اعصاب ضروری است منتها با رعایت شئون اسلامی از قبیل حجاب برای دختران و بانوان و کیفیت برخورد و رفتار مناسب

ص: 138

1- . بحار الانوار، ج 87، ص 91.

و نگاهداری زبان از هر گونه ناهنجاری و سخن ناپسند از قبیل دروغ و غیبت، ناسزا و تمسخر و بیهوده گویی. و اینکه سفرش به انگیزه گناه و قصد معصیت خداوند صورت نگیرد، و مرتکب مناهی و ملامتی نشود و دست تعدی به حریم «حُرْمَاتِ الهی» نگشاید.

به بیان دیگر: مراقبت و خود داری از ارتکاب گناه در همه مراحل زندگی و در هر صحنه ای از نمایش حیات، امری ضروری و لازم است و در روز جمعه اهمیتی مضاعف می یابد از این رو به جای سیر و گشت و تفرّج در باغها و مزارع شخصی مردم و مصاحبت با اراذل و مستخرگی و عیب جوئی و قهقهه مستانه و خوض در باطل و... که مفاسدش زیاد است، به تفریحات سالم، در کنار آب جاری و زیر درختانی که مالک شخصی ندارند، و کوهپیمایی و ورزش بسنده شود.

ص: 139

امور مکروهه در شب و روز جمعه

و آنها چند امر است:

اول: سرودن و خواندن شعر در روز جمعه و شب های آن

امام صادق علیه السلام فرمود: شعرخواندن روز جمعه و شب مکروه است، گرچه شعر حق باشد. (1)

در کلام دیگری آن پیشوا فرمود: شعر خواندن برای شخص روزه دار، و مُحْرِم (کسی که در حال احرام حج است) و در حَرَم، و در روز جمعه مکروه است. (2)

س: آیا کراهت یاد شده شامل هر گونه شعر است و یا اشعار حکمت آمیز و مواعظ و مناقب اهل

بیت علیهم السلام استثناء است؟

ص: 140

1- . وسائل الشیعه، ج 7، ح 13140.

2- . التهذیب، ج 4، ص 195.

ج: اگر ظاهر پاره ای روایات(1) را نادیده بگیریم می توان گفت که اشعار مناقب و فضائل و حکمت آمیز کراهت ندارد. خلف بن حمّاد می گوید: به امام رضا علیه السلام گفتم: اصحاب ما از نیاکان شما

روایت می کنند که شعر در شب و روز جمعه و در ماه رمضان و در شب کراهت دارد من می خواهم رثائیه ای برای حضرت کاظم علیه السلام بگویم و اکنون ماه رمضان است؟

امام علیه السلام فرمود: در رثای آن حضرت شعر بگو در شب جمعه و ماه رمضان و در شب، و در تمامی

ایام چون خدای متعال تو را بر این عمل پاداش خواهد داد.(2)

ص: 141

1- . المحجّه البيضاء، ج 5، ص 231.

2- . المحجّه البيضاء، ج 5، ص 230.

دوم: سفر کردن و سعی در حوائج دنیا نمودن قبل از اداء نماز جمعه

امام صادق علیه السلام فرمود: مسافرت و تلاش برای امور دنیوی در سحرگاه روز جمعه مکروه است، و لیکن پس از نماز جائز و مورد تبرک می باشد. (1)

امیرمؤمنان در نامه ای که به حارث همدانی ارسال داشت نوشت روز جمعه سفر مکن تا آن که به نماز حاضر شوی. (2)

سوم: حجامت کردن در روز جمعه

در حدیث مناهی، رسول خدا صلی الله علیه و آله از حجامت روز چهارشنبه و جمعه نهی کرده است. در حدیثی از حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام منقول است که فرمود: حجامت مکنید در روز چهارشنبه که روز نحسی است و در روز جمعه

ص: 142

1- . بحار الانوار، ج 6، ص 33 و 73 و 224.

2- . نهج البلاغه

ساعتی هست که هر که در آن ساعت حجامت کند بمیرد. (1)

و به روایت دیگر خون قطع نمی شود. (2)

چهارم: قصه گویی و اموری که شخصی را از عبادت و طاعت و عمل به وظائف این روز مبارک باز دارد.

پنجم: ترک نمودن طیب و بوی خوش است. رسول خدا صلی الله علیه و آله به عثمان بن مظعون که قصد داشت استفاده از بوی خوش را ترک کند فرمود: این کار را نکن خاصه در روز جمعه.

ششم: تنویر کردن (3).

در روز جمعه

ص: 143

1- . خصال شیخ صدوق، ص 637.

2- . در ربیع الاسابیع آمده است اگر فصد را نیز بدون ضرورت در جمعه انجام ندهند شاید بهتر باشد. ربیع الاسابیع، ص 75.

3- . استفاده کردن از نوره برای ستردن موهای زاید زیر بغل و زیر شکم از اخلاق پیامبران است و بدن را پاک و پریشانی و اندوه را برطرف می کند.

در روایت است که موجب پیسی است(1)

بهتر است ترک شود.

هفتم: شکار قبل از نماز جمعه

امام صادق علیه السلام فرمود: امیر مؤمنان، از شکار قبل از نماز جمعه نهی فرمود.(2)

هشتم: ذبح حیوانات قبل از نماز جمعه

ص: 144

-
- 1- . خصال شیخ صدوق، ص 270؛ مکارم الاخلاق، ص 62؛ روضه الواعظین، ج 2، ص 301؛ من لا یحضره الفقیه، ج 1، ص 120.
 - 2- . الکافی، ج 6، ص 219؛ التهذیب ج 9، ص 13، ح 49.

آداب الجمعه: ميرزا محمد تقى مجلسى، چاپخانه دانش خرم آباد

ابواب الجنّات فى آداب الجمععات (أئين جمعه):

ميرزا محمد تقى موسى اصفهاني (فقيه احمد آبادى)، تحقيق مدرسه الامام المهدي (عج).

ابواب الجنان: موسى نجفى

الاجتماع: احمد بن على بن ابوطالب طبرسى، (از دانشوران قرن ششم هجرى).

احياء علوم الدين: محمد بن غزالي (م 505 هـ ق)

اقبال الأعمال: على بن موسى حلى معروف به ابن طاووس، (م 664 هـ ق).

بحار الانوار: محمد باقر مجلسى، (م 1111 هـ ق).

البلد الأمين: ابراهيم بن زين الدين حارثي همداني معروف به كفعمي، (م 605 ه.ق).

تفسير روض الجنان وروح الجنان في تفسير القرآن: ابوالفتوح رازي (قرن ششم هجري)

التهديب: محمد بن حسن بن شيخ طوسي، (385 - 460 ه.ق).

ثواب الاعمال: محمد بن علي بن حسين بن بابويه شيخ صدوق، (م 381 ه.ق).

جاده سجاده: به اهتمام محمد رضا سنگري

جامع الأحاديث: جعفر بن احمد قمي

جلاء العيون: محمد باقر مجلسي (م 1110 ه.ق)

جمال الاسبوع بكمال العمل المشروع: علي بن موسى حلي معروف به ابن طاووس، (م 664 ه.ق)

حليه المتقين: محمد باقر مجلسي

الخصال: شيخ صدوق، (م 381 ه.ق).

الدرايه: شهيد ثاني (966 ه.ق).

ص: 146

ربيع الاسابيع: محمد باقر مجلسي، تحقيق مهدي سليمانى آشتياني.

رساله جمعه: شهيد ثاني، زين الدين بن نورالدين (شهادت 966 ه.ق)

السنن الكبرى (سنن بيهقي): احمد بن حسين بيهقي، (م 458 ه.ق).

سنن الدار قطنى: على بن عمر دار قطنى (م 385 ه.ق)

سنن ابن ماجه: محمد بن يزيد بن ماجه قزويني (ابن ماجه)، (207 - 275 ه.ق)

صحيفه سجاديه: امام سجاد على بن الحسين عليهما السلام

عده الداعي و نجاح الساعي: احمد بن فهد حلي، (757 - 841 ه.ق).

علل الشرايع: شيخ صدوق.

عين الحياه: محمد باقر مجلسي (م 1110 ه.ق).

فضايل اعمال: محمد زكريا، ترجمه عبد المجيد مراد زهي خاشي.

الكافي: محمد بن يعقوب كليني، (م 329 ه.ق).

كامل الزيارات: جعفر بن محمد بن قولويه، (م 367 ه.ق).

ص: 147

كمال الدين: محمد بن علي بن بابويه قمى، معروف به شيخ صدوق،

(م 381 ه.ق).

كنز العمال: علي بن حسام الدين هندی، (م 975 ه.ق).

لمعات: دهكردى

مجمع الزوائد و منبع الفوائد: علي بن ابوبكر هيثمى، (735 - 807

ه.ق).

مجموعه رسائل: شيخ مرتضى انصارى

المحجّه البيضاء: محمد حسن معروف به فيض كاشانى، (1007 -

1091 ه.ق)

المراقبات فى اعمال يوم الجمعة: سيد جواد حسيني آل علي

شاهرودى، چاپ مكتبه العرفان كويت.

المستدرک: حسين نورى، (م 1320 ه.ق).

مصباح المتهدج: محمد بن حسن طوسى، (م 460 ه.ق)

المصباح فى الادعيه و الصلوات و الزيارات: ابراهيم بن زين الدين حارثى همدانى معروف به كفعمى، (م 905 ه.ق).

ص: 148

مفاتیح الجنان: عباس قمی بن محمد رضا، (1294 - 1359 ه.ق).

مکیال المکارم: محمد تقی موسوی اصفهانی

کتاب عن لا یحضره الفقه: محمد بن علی بن حسین بن بابویه قمی: صدوق، (م 381 ه.ق).

میزان الحکمه: محمد محمدی ری شهری.

نمونه ای از تفاسیر: مجتبی بروجردی

نهج البلاغه: امیرالمؤمنین علی علیه السلام گردآورنده: شریف رضی، (359 - 404 ه.ق).

وسائل الشیعه: محمد بن حسن معروف به شیخ حر عاملی، (1033 - 1104 ه.ق).

ص: 149

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

